

চাহ-বহুৰাৰ মাজত প্রচলিত সাধু

৫০০

শ্রীদেউৰাম তাছা

২৫০

অ.স.স. স.
ক.ক. ২৫০
চাহ (সাহিত্য)
TACH.

অসম সাহিত্য সভা

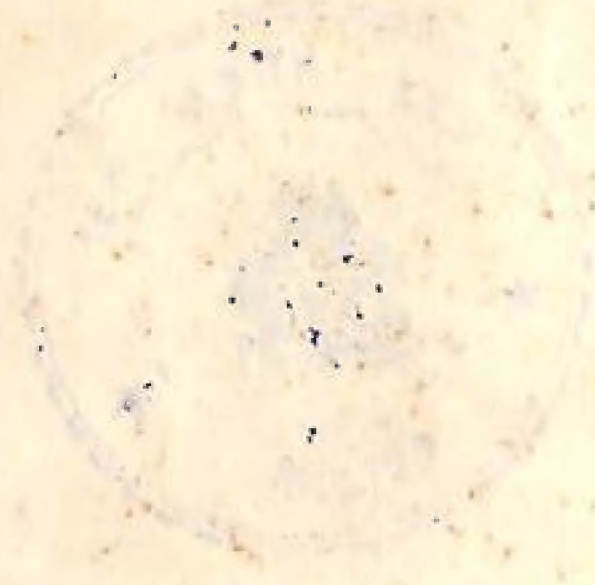
২৬ (সাহিত্য)

୩୦୯

চাহ-বনুৱাৰ মাজত প্ৰচলিত সাধু

শ্ৰীদেউৰাম তাছা

অসম সাহিত্য সভা

Chah Banuwar Majat Prachalita Sadhu : A collection of folk-tales of the tea-labours of Eastern Assam, compiled by Shri Deuram Tacha, Hatigarh Bagicha, Jorhat—7 and published by Dr. Hemanta Kumar Sarma, General Secretary, Asam Sahitya Sabha, Chandrakanta Handique Bhavan, Jorhat, 1977. Price Rs. 2.50

সংগ্ৰাহক : শ্ৰীদেউৰাম তাছা

প্ৰকাশক :

ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয় :

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট—১

গুৱাহাটী কাৰ্যালয় :

ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন

গুৱাহাটী—১

প্ৰথম তাণ্ডবণ :

জানুৱাৰী, ১৯৭৭ চন

মূল্য : ২.৫০ পইচা

মুদ্ৰক :

গুৱাহাটী প্ৰেছ প্ৰাইভেট লিমিটেড

গুৱাহাটী—৯

আগকথা

জন-সমাজত লোকগীতৰ দৰে সাধুকথাৰো প্ৰভাৱ অপৰিসীম। সাধুকথাৰোৰে জনগণক আনন্দ দান কৰে। তদুপৰি সিৰোৰৰ পৰা জন-গণৰ সামাজিক ব্যৱস্থা, চিন্তাধাৰা, লোকবিশ্বাস আদিৰ কথা জানিব পাৰি। গতিকে কোনো এটা জাতিক সম্পূৰ্ণৰূপে জনাৰ ক্ষেত্ৰত সেই জাতিৰ মাজত প্ৰচলিত সাধুকথাৰোৰে কিঞ্চিত পৰিমাণে হ'লেও সহায় কৰে।

উত্তৰ-পূৱ ভাৰত তথা অসম ৰাজ্যখন বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ সংমিশ্ৰণত এখন চিত্ৰ-বিচিত্ৰ ফুলনিৰ দৰে জাতিস্কাৰ হৈ আছে। অসমৰ বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰোৰ এটা বিৰাট অসমীয়া জাতিৰেই ঠাল-ঠেঙুলি আৰু অবিচ্ছেদ্য অংগ। অসমত বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ উপৰিও বিভিন্ন ধৰ্মীয় লোকে আছে। এই সকলোৰে লগ লাগিয়েই এটা পূৰ্ণাঙ্গ অসমীয়া জাতি হৈছে। সেইকাৰণে অসমীয়া জাতিক সম্যকভাৱে জানিব খুজিলে এইসকলৰ সুখ-দুখৰ কথাও জানিব লাগিব। আমি সকলোৰে একগোট হৈ অসমীয়া তথা মহান ভাৰতীয় জাতিকৰূপে সমৃদ্ধিৰ পথত আগুৱাবলৈ হ'লে অসম আৰু দাঁতিকাষৰীয়া ৰাজ্যৰ অধিবাসীসকলক পৰস্পৰে পৰস্পৰক ভাতৃত্বাৱে আকোঁৱালি ল'ব লাগিব। কিন্তু তাৰ আগেয়ে আমি পৰস্পৰক বুজিব লাগিব, পৰস্পৰৰ সাহিত্য-কলাকৃষ্টি তথা জাতীয় বৈশিষ্ট্যসমূহক শ্ৰদ্ধা কৰিব লাগিব। এনে এটি মহান উদ্দেশ্য আগত ৰাখিয়েই অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিয়ে (১৯৭৬-৭৭) অসম আৰু দাঁতিকাষৰীয়া ৰাজ্যত বসবাস কৰি অহা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত সাধুকথাসমূহ সংগ্ৰহ আৰু সহজ ভাষাত প্ৰকাশৰ কাৰণে এখনি আঁচনি গ্ৰহণ কৰে। এই আঁচনি অনুসৰি প্ৰতিটো জনগোষ্ঠীৰ একো-খনকৈ সাধুকথাৰ পথি পৰ্যায়ক্ৰমে উলিয়াবলৈ সিদ্ধান্ত লোৱা হয়।

এই বছৰত প্ৰকাশ কৰিবলৈ দিয়া এই বিষয়ৰ পুথিকেইখন হ'ল :
'কাৰবি সাধু', 'ৰাভা-সাধু', 'বড়ো সাধু', 'দেউৰী সাধু', 'মিছিং সাধু', 'চাহ-
বনুৱাৰ মাজত প্ৰচলিত সাধু' আৰু 'কামেং সীমান্তৰ সাধু'।

অগম সাহিত্য সভাৰ অনুবোধ ক্ৰমে 'চাহ-বনুৱাৰ সাধু' পুথিখনত
সন্নিবিষ্ট সাধুবোৰ সংগ্ৰহ কৰি লিখি দিছে শ্ৰীদেউৰাম তাছা ডাঙৰীয়াই।
সেইবাবে শ্ৰীতাছা ডাঙৰীয়াৰ শলাগ ললো। আমাৰ অনুবোধক্ৰমে পুথিখনৰ
পাণ্ডুলিপি পুনৰীক্ষণ কৰি দিয়াৰ উপৰিও আহি-কাকত চাই দিছে আৰ্য
বিদ্যাপীঠ কলেজৰ অধ্যাপক শ্ৰীদুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে। সেইবাবে তেখেতৰ
শলাগ ললো। কম সময়ৰ ভিতৰতে পুথিখন ছপাই উলিয়াই দিয়া কাৰণে
গুৱাহাটী প্ৰেছৰ গৰাকী আৰু কৰ্মীবৃন্দ আমাৰ শলাগৰ ভাগী হৈছে।

শেষত পুথিখনে পঢ়ুৱৈ সমাজৰ সমাদৰ লাভ কৰিলে ক্তাৰ্থ হ'ম।

২৬ জানুৱাৰী ১৯৭৭

অগম সাহিত্য সভা

ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন

গুৱাহাটী-১

হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক,

অগম সাহিত্য সভা

একাধাৰ

এই পুথিত সন্নিবিষ্ট কাহিনীসমূহ বয়সস্থ তিব্বতাসকলৰ পৰা
সংগ্ৰহ কৰি ৰখা হৈছিল। তেওঁলোক কোনোদিনেই পঢ়াশালিৰ সংশ্ৰৱলৈ
অহা নাই। এনে তিব্বত কেইগৰাকীমান বাছি লোৱা হৈছিল যিসকলে
বাবু-ভাৱা, চৰ্দাৰ ঘাইৱালাৰ পৰা পাত-তোলা, পাজিধৰা, হাবি-বছা, কড়ি
মৰা, কলম কৰা আদি ছকম মানি চলাৰ বাহিৰে আন কোনো পঢ়া-শুনা
কৰা বা জনা-বুজা মানুহৰ পৰা দুটামান পৌৰাণিক অথবা আধুনিক জ্ঞানৰ
দ্বাৰ উন্মেষ কৰি দিব পৰা ব্যক্তিৰ সংশ্ৰৱলৈ অহাৰ দৰকাৰ বোধ কৰা
নাই। সেয়েহে তেওঁলোকে সাধুবিলাক যিদৰে কৈ শুনাইছিল, মৌলিকতা
নেহেৰুৱাবলৈ বুলি সেইদৰেই উপস্থাপন কৰিবলৈ অত্যন্ত যত্ন আৰু
চেষ্টা কৰা হৈছে।

বিভিন্ন অসমীয়া জনজাতিৰ মাজত প্ৰচলিত সাধু কথাৰ পুথি
প্ৰকাশৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰি এই নিঃকিন 'চাহ বনুৱাৰ মাজত প্ৰচলিত
সাধু' গীৰ্জক পুথিখন যুগুতাই দিয়াৰ ভাৱ অৰ্পণ কৰা কাৰণে অগম সভাৰ
কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিটো (১৯৭৬-৭৭) ধন্যবাদ যাচিছে। যিসকলে কাহিনী-
বোৰ কৈ লিখিত ৰূপ দিয়াত সহায় কৰিলে তেওঁলোকলৈও কৃতজ্ঞতাৰ
শৰাই আগবঢ়োৱা হ'ল। ইতি

হাতীগড় বাগিছা

ষোৰহাট-৭

২৪।৬।৭৬

বিনীত

শ্ৰীদেউৰাম তাছা

সূচী

বিষয়	পৃষ্ঠা
১। কাটালৰ জী	১-৭
২। কেঁকোৰাৰ জন্মকথা	৮-১১
৩। সাত-পৰী	১২-১৯
৪। অন্দা	২০-২২
৫। আনাৰ বাণী	২৩-২৭
৬। ছাঁহৰাৱতী	২৮-৩৪
৭। বিকাল দৰ্শন	৩৫-৪১
৮। ৰাজপুত্ৰ আৰু সাপৰ আঙঠি	৪২-৪৭
৯। দুই ঠগ	৪৮-৫৪
১০। অহংকাৰী বোৱাৰী	৫৫-৬০

কাটালৰ জীয়েক

বহু দিনৰ আগৰ কথা। এখন ৰাজ্যত এজন ৰজা আছিল। ৰাজ্যৰ সকলোৱে তেওঁক খুউব ভাল পাইছিল; কাৰণ ৰজাই সকলোকে মৰম কৰিছিল। ৰজাৰ এজন পুতেক আছিল। সি কিন্তু ৰজাৰ একদম ওলোটো। মাৰ-পিট, কাজিয়া-পেচাল কৰিয়েই দিনটো কটায়। ৰজাৰ মুখলৈ চাই কোনোও তাক একো নকয়--নীৰে সহ্য কৰে। ৰজাই পুতেকৰ এনে কাণ্ড-কাৰখানা দেখি মনতে ভাবিলে--বিয়া কৰাই দিলেই কিমানি তাৰ মতি-গতি কিছু বদলি হয়। এই ভাবি ৰজাই বাণীৰ আগত কথাটো উলিয়ালে। বাণীয়েও ভাল পালে আৰু একমাত্ৰ পুতেকৰ আগত বোৱাৰীৰ কথা উলিয়ালে। এই কথা শুনি ৰাজপুত্ৰ এটা চৰ্ততহে মান্তি হ'ল। চৰ্ত হ'ল যে--যি জনী ছোৱালীয়ে ৰাতিপুৱা খাওঁতে এবাৰ, দুপৰীয়া খাওঁতে এবাৰ, গধূলি খাওঁতে এবাৰ--মঠ তিনিবাৰ তাৰ লাখি নিতৌ সহ্য কৰিব সেইজনীকহে সি বিয়া কৰাব। এই চৰ্ত শুনি ৰজা-বাণীৰ মুখৰ মাত হবিল। ৰাজপুত্ৰক বহুতো বুজালে--সি কিন্তু মান্তি নহ'ল। তাৰ কথা সি ৰাখিবই। কোনোমতে ল'ৰাক টলাব নোৱাৰি ৰজা ভাগি পৰিল। পাত্ৰ-মন্ত্ৰীক মতাই ৰাজপুত্ৰৰ চৰ্তৰ বিষয়ে আন্দোচনা কৰিলে। সকলোৱে এবাৰ চেষ্টা কৰা ভাল হব বুলি অভিমত দিয়াত ৰজাই চিঠিত ৰাজপুত্ৰৰ চৰ্তৰ কথা উল্লেখ কৰি দেশে-বিদেশে ছোৱালী বিচাৰি দূত পঠালে। দূতে চিঠি লৈ গ'ল হয়--কিন্তু ছোৱালী থকা ৰজাবোৰে এই কথাত অপমান পাই দূতবোৰক মাৰ-কিল কৰি, চুলি

খুৰাই চুপ-কালি ইহি খেদি পঠালে। লাজে অপমানে বুৰি আহি তেওঁ-লোকে বজাৰ আগত কান্দি কান্দি সকলো কথা জনালেহি। বজাই এনে কথা শুনি বৰ দুখ কৰিলে আৰু ৰাজপুত্ৰক মাতি আনি তাৰ চৰ্তসমূহ উঠাই লবলৈ কলে। ল'ৰাই এইবাবো ৰাজী নহল। উপায় নাপাই পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ লগত আলোচনা কৰি বজাই তেওঁৰ ৰাজ্যত ঢাক (জয় ঢোল) পিটি শুনাই দিলে যে ৰাজবংশৰেই হওক বা প্ৰজাবৰৰেই হওক যি জনী ছোৱালীয়েই দিনো তিনিটা লাখি সহ্য কৰিব তাইকেই বজাই বোৱাবী বুলি আদৰি লব। কিন্তু লাখি খাই বোৱাবী হবলৈ কোনো ছোৱালী আগবাঢ়ি নাছিল। বজাই চিন্তা-ভাবনা কৰি দিনে দিনে শুকাই-ক্ষীণাই যাবলৈ ধৰিলে। শেষত এই খবৰ পাই কাটালৰ (কটোৱাল) জীয়েক আগবাঢ়ি আহি বজাক হাত-ঘোৰ কৰি কলে—“মহাৰাজ মই ৰাজপুত্ৰৰ লাখি খাবলৈ প্ৰস্তুত আছো এতিয়া আপুনি কি কয় কওক”। কাটালৰ জীয়েকৰ এই কথা শুনি বজা বৰ খুচী হ'ল আৰু তৎক্ষণাত বিয়াৰ সকলো আয়োজন কৰিলে। ৰাজ্যৰ সমস্ত প্ৰবাই ছোৱালীজনীৰ সাহ দেখি বাহ-বাহ দিব ধৰিলে। বুধমাসেৰে বিয়া হৈ গ'ল—সকলোৱে খুচী মনে বং-তামচা কৰিলে। আনকি মনৰ আনন্দত ৰাজ্যৰ ঘোৰাবোৰেও ‘চিঁহঁহঁ-চিঁহঁহঁ’ কৰি, গৰু-গাইবোৰে ‘হেঘে হেঘে’ কৰি নাচোন জুৰিলে।

ইফালে কাটালৰ জীয়েকক বিয়া কৰি আনিবলৈ ৰাজপুত্ৰই লাখি মাৰিব খুজিলে। কাটালৰ জীয়েকে তাকে দেখি কলে—“লাখি মাৰিবা বাক। আগেয়ে ভাত-পানী বান্ধি লওঁচোন”। ৰাজপুত্ৰই “ঠিক আছে” বুলি কৈ ওলাই গ'ল। ভাত-পানী বন্ধা হোৱাৰ পিছত পুনৰ লাখি মাৰিব খোজাত কাটালৰ জীয়েকে কলে—“আগতে খাই লোৱাচোন! পিছতো লখিয়াব পাৰিবা”। এই কথা শুনি ৰাজপুত্ৰ আকৌ ওলাই গ'ল। কাটা-লৰ জীয়েকে কেতিয়ানো খাবলৈ বহে তাকেই আঁৰত থাকি সি চাই থাকিল। কাটালৰ জীয়েকে ৰাজপুত্ৰৰ চৰ কথাৰেই টেৰ (উমান) পাই-ছিল। সেইদেখি ইটো-সিটো ফাং-ফুং কাম কৰাৰ ভাও কৰি নোখোৱা-

নোখোৱাটক এনেদৰে দিনটো পাৰ কৰি দিলে যে ৰাজপুত্ৰই লাখি মৰাৰ কোনো সুযোগেই নাপালে। খঙত ৰাজপুত্ৰই অলি-পুৰি ভূত হৈ গৈছে হয়—কিন্তু একো কৰ পৰা নাই। কাৰণ বৈশীয়েকে ভাত খাবৰ নামেই কৰা নাই—লাখি মাৰে ক'ৰ পৰা? ৰাতি যেতিয়া সকলোৱে ভাত-পানী খাই আঁৰি হ'ল, কাটালৰ জীয়েকে ভাত খাবৰ বাবে ইটো-গিটো যতনাই নৈছে তেতিয়াই ৰাজপুত্ৰই তাইক লখিয়াবলৈ ভৰি দাঙিলে। তেনেতে তাই কলে—“ৰাজপুত্ৰ তুমি মোক লাখি মাৰিবা বাক কিন্তু তাৰ আগতে তুমি মোক কেইটামান কথাৰ জবাব দিব লাগিব।” ৰাজপুত্ৰই কলে—“কি কথা জ্ঞাপি কোৱা—মই দেৰি কৰিব নোৱাৰো”। তাই সুধিলে—“এই ৰাজবাৰী কাৰ? তোমাৰ নে ৰজাৰ?” ৰাজপুত্ৰই কলে—“ৰজাৰ”। পুনৰ সুধিলে—“এইখন ৰাজ্যৰ ধন-দৌলত, হাতী-ঘোৰা, স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ যি বস্তু আছে কাৰ? তোমাৰ নে ৰজাৰ?” ৰাজপুত্ৰই কলে—“ৰজাৰ”। আকৌ তাই সুধিলে—“তুমি মোক বিয়া কৰাবলৈ যিমানবোৰ ধন-পইচা খৰচ কৰিলা—গোৱা ৰজাৰ আৰ্জন আছিল নে তোমাৰ?” ৰাজপুত্ৰই কলে—“ৰজাৰ”। এই আটাইবোৰ কথা শুনি কাটালৰ জীয়েকে কলে—“যদি গৰেই ৰজাৰ কামানী—তেতিয়াহলে ৰজাকহে মৰদ (পুৰুষ) বুলিম। তুমি এক পইচা কামায় নকৰি ‘চুগুনীৰ ওপৰত গড়ুল’ (শঙাৰ ওপৰত বৰটকলা) হৈছা কিয়? আগেয়ে উপাৰ্জন কৰা—মোক পোহপাল দিয়া—তাৰ পিছত মৰদৰ বাচ্চা হৈ মোক লাখি মাৰা—এতিয়া নহয়”। কাটালৰ জীয়েকৰ এনে কলিজা কটা বাহাদুৰী কথা শুনি ৰাজপুত্ৰ কিছুপৰ তলকা মাৰিলে আৰু ৰাজতালৰ পৰা কিছু ধন-দোণ লৈ ঘোঁৰাত উঠি ব্যৱসায় কৰিবলৈ ওলাল। কাটালৰ জীয়েকক কৈ গ'ল যে সি নিজে উপাৰ্জন কৰি আনি পোহপাল দিব আৰু পুৰুষৰ চিন দেখুৱাব। ৰজাই পুত্ৰৰ এনে আকস্মিক পৰিবৰ্তন দেখি তাজ্জব হ'ল যদিও মুখেৰে একো নেমাতিলে।

ৰাজপুত্ৰ ঘোঁৰাত উঠি ব্যৱসায়ৰ কথাকেই ভাবি গৈ আছে। যাওঁতে

যাওঁতে ৰাজ্যৰ সীমা পাৰ হৈ গ'ল। নৈ পাৰ হৈ অন্য এক ৰাজ্যত সোমাল। ৰাজপুত্ৰই দেখিলে যে এটা কণা মানুহে মাজবাটত বহি লৈ “ভিক্ষা দে’—ভিক্ষা দে’” বুলি চিঞৰি আছে। মাজবাট আগছি ভিক্ষা খোজা দেখি ৰাজপুত্ৰৰ বৰ খং উঠিল আৰু এক চাবুক (বেত) লগাই দিয়াৰ লগে লগে ঘোঁৰাটো কনাৰ ওপৰেদিয়েই জাপ মাৰি পাৰ হৈ গুচি গ'ল। এইদৰে যাওঁতে আন এঠাইত দেখিলে শুকান নদীৰ বালিত তিনিখন নাও মানুহ-দুই নোহোৱাকৈ চলিব ধৰিছে আৰু কোনোবাই “ভিক্ষা দে, ভিক্ষা দে” বুলি চিঞৰিছে। আকৌ এক চাবুক লগালত একেজাপে ঘোঁৰাটো বালিৰ নদী পাৰ হৈ গ'ল। গৈ গৈ আকৌ দেখিলে—এটা উই-হাঁকনু তুৰন্তে বিৰাট বকমে বাঢ়ি ওপৰলৈ উঠিছে আৰু তুৰন্তে কমি গৈ সৰু হৈ পৰিছে। টিলাৰ ভিতৰৰ পৰা কোনোবাই “ভিক্ষা দে, ভিক্ষা দে” বুলি চিঞৰিছে। ৰাজপুত্ৰই এইবাবে মাতবোল নকৰি একে জাপে পাৰ হৈ গ'ল।

গৈ গৈ ৰাজপুত্ৰ এসময়ত ৰাজবাৰীৰ ওচৰ পালে। চতুৰীহঁতে আগতেই ধৰি ক'ব মানুহ কেনি যাব—কিয় আহিছে বুলি ৰাজপুত্ৰক সোধি লেহি। ব্যৱসায় কৰিবলৈ আহিছে বুলি কোৱাত গিহঁতে ৰাজপুত্ৰক কলে—“আমাৰ ৰাজ্যত তুমি বিনা হুকুমে আহিছা যেতিয়া ৰজাৰ ওচৰত গৈ উপস্থিত হ'ব লাগিব—নহলে তোমাৰ সাৰণ নাই”। উপায় নাপাই ৰাজপুত্ৰই গিহঁতৰ ৰজাক দেখা কৰিলে। ৰজাই সোধিলে—“তুমি ব্যৱসায় কৰিবলৈ আহিছা হয়—কিন্তু আমাৰ ৰাজ্যত নতুন কিবা ব্যৱসায় দেখিছিলানে”? ৰাজপুত্ৰই বাটত লগ পোৱা কণা মানুহ, নাও তিনিখন আৰু উই হাঁকনুটোক যি দৰে দেখিছিল সকলো কথা কলে। ৰজাই কলে—“তোমাৰ কথাৰ চাবুদ (প্ৰমাণ) দিব লাগিব। যদি দিব নোৱাৰা তেনেহলে ৰাজবাৰীত বিনা বেতনে চাকৰ খাটিব লাগিব”। ৰাজপুত্ৰই ৰজাৰ কথাত মান্তি হৈ চাবুদ দিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। কিন্তু তেওঁলোকক আনি যেতিয়া দেখিলে যে উই হাঁকনুটো বঢ়া-টটা নহৈ থিৰ হৈ আছে, নাও

তিনিখন বালিত লাগি অচল হৈ আছে আৰু কণাটোৱেও মাতবোল নকৰাকৈ বহি আছে, তেতিয়া ৰাজপুত্ৰৰ মূৰ্ছা যোৱা অৱস্থা হ'ল। ৰজাই তাক বিনা বেতনে চাকৰ কৰি তেল পেৰাৰ কামত লগালে।

ইফালে ৰাজপুত্ৰৰ ৰাজ্যত সকলোৰে চিন্তা—ৰজা-বাণী, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, কাটালৰ জীয়েক—সবৰে। এদিন দুদিন কৰি মাহ গ'ল—বছৰ গ'ল তথাপিও ৰাজপুত্ৰ বুলি নহাত কাটালৰ জীয়েক নিজে নিজেই বিচাৰি অহাৰ ঠিক-ঠাক (বন্দোবস্ত) কৰিলে। ৰজা-বাণীও তাইৰ কথাত হুঁকাৰ (সন্মত) দিলে। পক্ষৰ বেশ লৈ এটা তেজী ঘোঁৰাত উঠি কাটালৰ জীয়েক বাতি দোভাগত ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি ৰাজপুত্ৰ যি বাটে আহিছিল সেই বাটেদিয়েই ঘোঁৰা দৌৱাই দিলে। ৰাজ্যৰ সীমা পাৰ হৈ আহোতে তাইয়ো কণা মানুহটোক চিঞৰি থকা দেখা পালে। তেতিয়া তাই ঘোঁৰাৰ পৰা নামি “ৰাজপুত্ৰক দেখিছিল নেকি” বুলি সোধাত কণাই কলে—“হয় দেখিছিলো। কিন্তু ভিক্ষা দিয়া দূৰৰ কথা মাতবোল এটাকে নকৰি গাৰ ওপৰেদি ঘোঁৰাৰ সৈতে জাপ মাৰি গুচি গ'ল”—এই কথা শুনি কণাটোক তাই পাঁচটা সোণৰ মুদ্ৰা, পাঁচটা ৰূপৰ মুদ্ৰা দান দি কলে—কিবা আপদ বিপদ হলে আগলৈ যেন সহায় কৰে। কণাই সহায় কৰিম বুলি কোৱাত তাই আগুৱাই গৈ আকৌ সেই তিনিখন নাও দেখা পালে। গিহঁতকো ৰাজপুত্ৰৰ কথা সোধাত কণাই কোৱাৰ দৰেই উত্তৰ দিলে। গিহঁতক পাঁচটা সোণৰ, পাঁচটা ৰূপৰ মুদ্ৰা দান কৰি বিপদ-আপদত আগলৈ সহায় কৰিবলৈ তাই অনুৰোধ কৰিলে। নাৱেও সহায় কৰিম বুলি কোৱাত এইবাব গৈ হাঁকনুটোক লগ পালে। হাঁকনুৱেও কণা আৰু নাৱে কোৱাৰ দৰে কলে। তাকো পাঁচটা সোণৰ, পাঁচটা ৰূপৰ মুদ্ৰা দান কৰি তাই ৰাজবাৰী পালেগৈ। চতুৰীহঁতে তাইক আগচি ধৰি ৰজাত ভেটালেগৈ। ৰজাই ৰাজপুত্ৰক সোধাৰ দৰে তাইকো সোধাত বাটত দেখা কণা-নাও-হাঁকনুৰ কথা যথাযথভাৱে কলে। ৰজাই চাবুদ খোজাত সকলোকে আনি হাঁকনুটোক দেখালে—আগৰ দৰেই সি উঠা-নমা কৰিছে। নাও তিনি-

খনক দেখুৱালে—আগৰদৰেই বালিত অহা-যোৱা কৰিছে। কণাটোক দেখুৱালে—আগৰ দৰেই সি চিঞৰি আছে। বজাই এইবোৰ দেখি তাজ্জব মানিলে আৰু তাইক কলে—“ৰাজ্য বাদ দি তুমি যিয়েই বিচৰা তাকে দিবলৈ মই ৰাজী আছে।” কাটালৰ জীয়েকে কলে—“মোক তেনেকৈ একো নানাগে। যদি দিব খুজিছে—আপোনাৰ তেলৰ ঘানীত কাম কৰা মানুহজনৰ পিকি থকা কাপোৰ-কানি, জোতা-মোজা টুপী আদি সকলো দিয়ক। এতিয়াই তাৰ চুলি দাটি কাটি এটা টোপোলা কৰি মোক দিয়ক আৰু কিছুদিনৰ পিছত আপোনাৰ ৰাজ ভঁৰালৰ পৰা দহটা হাতী—দহটা ঘোঁৰাৰ ওপৰত ধন-গোণ তুলি দি তাক তাৰ ঘৰলৈ পঠাই দিয়ক”। বজাই খুচী হৈ তৎক্ষণাত ঘানীৱালাই পিচ্কা কাপোৰ-কানি সহ কটা চুলিৰ টোপোলা এটা আনি দিয়াত ঘোঁৰা দৌৰাই তাই নিজ ৰাজ্যলৈ যাবি আহি ৰজা-বাণীক কলে যে—দুই-এদিনতে বহুতো হাতী-ঘোঁৰাৰ পিঠিত ধন-গোণ লৈ ৰাজপুত্ৰ নিজ ৰাজ্য পাবহি।

ৰজা-বাণীয়ে পুতেক অহালৈ বাট চাই থাকিল। দুই এদিনৰ পিছত সঁচাকৈয়ে ধন-গোণ লৈ যেতিয়া ৰাজপুত্ৰ নঙলা মুখত ব'ল, তেতিয়া তাই আদৰি আনিবলৈ যাওঁতেই “নিজেই উপাৰ্জন কৰি আনিছো” বুলি পুৰণা কথা সোঁৱৰাই দিলে। তাইয়ে “মনত আছে” বুলি মিচিক কৰে হাঁহি খোৱা-বোৱাৰ যতন কৰিলে। যি ঠাইত খাবলৈ বহুৱালে তাৰ চাৰিওফালে আগতে আনি খোৱা টুপী-চুৰিয়া-কামিজ-জোতা-মোজা চুলিৰ টোপোলা আদি বিধে-বিধে সজাই ৰাখিলে। ৰাজপুত্ৰ খাবলৈ বহি কোঠাৰ চাৰিওফালে চকু পৰাত নিজৰ বস্ত্ৰ কেইপদ চিনি পাই আচৰিত হ'ল। এইবোৰ বস্ত্ৰ ক'ৰ পৰা পালে—কোনে আনিলে ইত্যাদি কথাৰে ভাবি লাজত কলিজা পৰ্য্যন্ত কঁপি উঠিল। তথাপিও লাজে অপমানে সেইবোৰ বস্ত্ৰৰ কথা জানিব খুজিলত ঘৈণীয়েকে কিদৰে পুৰুষৰ বেণ লৈ তিনিটা সাকীৰ সহায়ত তাক বন্দীৰ পৰা মোকোলাই দিলে—আৰু ৰজাক কৈ-মেলি তাৰ পিচ্কা বস্ত্ৰবোৰ কিদৰে লৈ আহিল—এই সকলো

বোৰ কথা বৰ্ণনা কৰাত ৰাজপুত্ৰ কেঁচুৰ দৰে লেতু-লেতু হৈ ঘৈণীয়েকক কলে—“কাটালৰ বেটা আজিৰ পৰা আগৰ পৰণা কথাবোৰ পাহৰি পেলোৱা—ময়ো মোৰ চৰ্ত্তবোৰ উঠাই ললো”। পুতেকৰ এই পৰিবৰ্ত্তন দেখি ৰজা-বাণী আনন্দত পাৰ নোপোৱা হ'ল আৰু কাটালৰ জীয়েকৰ হাতত গুপ্ত ভাণ্ডাৰৰ চাৰি চমজাই ৰজাই বাণীক কলে—এওঁহে আচল বোৱাবী।

কেঁকোৰাৰ জন্ম-কথা

এখন গাঁৱত এজনী বুঢ়ী আছিল। তাই আছিল বৰ দখীয়া। এদিন বজাৰ শাকনি বাৰীত শাক চিঙি থাকোতে তাইৰ ছোৱালী এজনী জন্ম হ'ল। বুঢ়ীৰ ধোৱা-বোৱাত নিজৰেই টনাটনি কাৰণে ছোৱালীজনী বজাৰ দুৱাৰ মুখত এৰি থৈ মনে মনে বুঢ়ী ঘৰলৈ গুচি গ'ল। দুৱাৰ মুখত কেঁচুৱাৰ টেঁৱা টেঁৱা কন্দোন শুনি বাণী ওলাই আহি কেঁচুৱাটো দেখি খুউব ভাল পালে। একমাত্ৰ ল'ৰা এটাৰ বাদে বাণীৰ অন্য পত্ন-পুত্ৰী নাছিল। ছোৱালীজনী পাই মৰমতে নাম ৰাখিলে—মৰিচ'।

বজাৰ ল'ৰাৰ লগত মৰিচ' দিনে দিনে ডাঙৰ হৈ আহিল। কিছুদিনৰ পিছত দুয়োকে স্কুলত নাম লগাই দিলে। বছৰে বছৰে সিহঁতে নিজৰ পাঠ পঢ়ি স্কুল শেষ কৰিলে। দুয়ো ডাঙৰ-দীঘল হৈ বিয়া কৰাবৰ বয়স হ'ল। পুতেকৰ বিয়া পাতিবলৈ সদায় বাণীয়ে বজাক কুতুৰি থাকে। বজাই বাণীৰ কথামতে এদিন পুতেকক মাতি আনি কলে—“কেঁটা আমি দিনে দিনে বুঢ়া হৈ আহিছোঁ। বোৱাৰীৰ হাতে পানী খাবৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে। তোমাৰ মত পালেই আমি সকলো যা-যোগাৰ কৰিব পাৰোঁ”। ল'ৰাই কলে—“বাবা যদি সঁচাকৈয়ে মোৰ প্ৰতি মৰম আছে তেনেহলে মৰিচ'কেই বিয়া কৰাই দিয়া”। পুতেকৰ কথা শুনি বজা-বাণীয়ে আলচ কৰি মৰিচ'ৰ লগতেই পুতেকৰ বিয়া পাতি দিলে। গেন্দা আৰু মৰিচ' খুউব খুচী হ'ল। বজাৰ পুতেকৰ নাম আছিল গেন্দা।

কিছুদিনৰ পিছত এদিন গেন্দা চিকাৰলৈ গ'ল। চিকাৰ খেদোতে

খেদোতে মাজ জংঘলত বাস্তা ভুল কৰি এক ৰাক্ষসীৰ গেৰেন্দাত (সীমাত) সন্মাই পৰিল। চান্দ-সুৰুৰ দৰে তাৰ স্বপ্ন-লাৰণ্য দেখিয়েই ৰাক্ষসীজনী মোহিত হৈ স্বামী হিচাপে পাৰলৈ মনে মনে আকুল হৈ পৰিল। ধুনীয়া ছোৱালী এজনী হৈ ওচৰ চাপি আহি নানান মনভুলোৱা কথাৰে ফুচুলাই নি তাক ঘৰ পোৱালৈগৈ। এদিন দুদিন কৰি বহুদিনেই গেন্দাই তাইৰ লগত একেলগে সহৰাগ কৰিবলগা হ'ল। কিন্তু যিমানেই দিনবোৰ পূৰণা হব ধৰিলে সিমানেই মৰিচ'লৈ মনত পৰি ৰাক্ষসীৰ প্ৰতি গেন্দাৰ বিতৃষ্ণা হব ধৰিলে। তাইৰ হাত সাৰিবলৈ বুলি সুবিধা পালেই গেন্দা ঘৰৰ পৰা মনে মনে পলাই আহে কিন্তু ৰাক্ষসীৰ মাদুৰ প্ৰভাৱত সন্ধ্যা হোৱাৰ লগে লগে ৰি-পকি পুনৰ তাইৰ ঘৰতে ওলায় গৈ। কোনোমতেই ওলাই আহিব নোৱাৰি সি খাওঁতে-খোওঁতে, উঠোতে-বহোতে মৰিচ'ৰ কথা মনত পৰি দুখ কৰি থাকে। তাত খাওঁতে কব—“এয়া মোৰ মৰিচ'ৰ দৰে বন্ধা হোৱা নাই”, পানী খাওঁতে কব—“এয়া মোৰ মৰিচ'ৰ দৰে হোৱা নাই”, খোওঁতে কব—“মৰিচ'ৰ দৰে বিছনা পৰা হোৱা নাই”, হাঁহিলেও কব—“এয়া মৰিচ'ৰ দৰে হাঁহি নহয়”। মূঠতে অনবৰত মৰিচ'—মৰিচ'—মৰিচ'।

এইদৰে মৰিচ'ৰ কথা শুনোতে শুনোতে ৰাক্ষসীয়ে খং-ৰাগত বিৰক্ত হৈ পৰিল। যি কোনো উপায়েৰে হলেও মৰিচ'ক বিচাৰি প্ৰাণে মৰাৰ দৃঢ় সংকল্প ললে। গেন্দাৰ পৰা ঠিকনা যোগাব কৰি ৰাক্ষসীয়ে সাপ ৰূপে আহি মৰিচ'হঁতৰ ঘৰ ওলালগৈ। যি ঘৰত মৰিচ' পোৱে তাত সোমাবৰ ফুটা এটাও নাছিল। ৰাক্ষসী সাপে পৰুৱা কিছুমানক ফুচুলাই বেৰখনত ফুটা কৰিবলৈ লগালে আৰু সেই ফুটাই দি সন্মাই দোভাগ ৰাতি খোট মাৰি দিয়াত মৰিচ' মৰি থাকিল।

ৰাতিপুৱা মৰিচ'ৰ মৃত্যু হোৱা দেখি ৰাজবাৰীত ছলছল লাগিল। বজাই বহু বেজ-জানী, ডাক্তৰ-কৰিবাজ লগালে কিন্তু কোনেও ভাল কৰিব নোৱাৰিলে। কন্দা কটা কৰি সকলোৱে শেষত শ'টো *মশানটল নিয়াৰ

ব্যৱস্থা কৰিলে।

মৰিচ'ই শুকশাৰী নামে এটা চবাই পহিছিল। শ'টো শ্মশানলৈ নিনি কলৰ ভেল (ভুব) এটা বনাই ভঁহাই দিবলৈ বজাৰ ওচৰত আহি কান্দি-কাণ্ডি কাওৰাও কৰিব ধৰিলে। শুকশাৰীৰ কথা পেলাব নোৱাৰি বজাই ভেল এটা বনাই শ'টো ভঁহাই দিয়ালে। চবাইটোৱেও ভেলৰ একাষত বহি কান্দি কান্দি ভাঁহি গৈ থাকিল।

ঈশ্বৰ-পাৰ্বতী সেইদিনা নিজান বনত কৰিবলৈ আহিছিল। তেনে সময়ত শুকশাৰীৰ কান্দোন পাৰ্বতীৰ কাণত পৰিল। পাৰ্বতীয়ে মহাদেৱক কলে—“প্ৰভু কোনে এই নিজান বনত কান্দি কুৰিছে?” মহাদেৱে মুখ ভেঙুচাই (ভেঙুচালি কৰি) কলে—“তমি যলৈকে নোমোৱা তাতেই কিবা এটা শুনিবলৈ পোৱা। ক'তা? মইতো একো শুনা নাই।” পাৰ্বতীয়ে মহাদেৱৰ কথাত কাণ নিদি যিকালৰ পৰা কান্দোন অহা শুনিছিল সিকাললৈকে পোনাই যাব ধৰিলে। তাকে দেখি মহাদেৱেও পাছে পাছে গ'ল। গৈ দেখে সঁচাকৈয়ে শুকশাৰীয়ে কলৰ ভেলত মৰা শ' এটা লৈ কান্দি কান্দি ভাঁহি গৈ আছে। পাৰ্বতীয়ে এই ঘটনা দেখি শুকশাৰীক 'দাঁড় কবাই' (বধাই) তাৰ কাৰণ সুধিলে। শুকশাৰীয়েও গেদা আৰু মৰিচ'ৰ সকলো কথা কৈ গ'ল। কথাবোৰ শুনি পাৰ্বতীৰ বৰ দুখ লাগিল। মৰিচ'ক বঁচাই দিবলৈ মহাদেৱক খাটনি ধৰিলে। মহাদেৱে প্ৰথমতে আপত্তি কৰিলে কিন্তু পাৰ্বতীয়ে নেদিলে। শেষত মহাদেৱে পাৰ্বতীৰ অনুৰোধ পেলাব নোৱাৰি শুকশাৰীক চকু মুদিবলৈ কলে। শুকশাৰী চকু মুদিলত মহাদেৱে পানী এছাটি মাৰি মৰিচ'ক জীয়াই দিলে। তাকে দেখি পাৰ্বতীয়ে আনন্দত আত্মহাৰা হৈ নিজেও আন এছাটি পানী মাৰি দিলে--লগে লগে চকুৰ নিমিষতে এটা ধুনীয়া ঘৰ তৈয়াৰ হৈ গ'ল। ঘৰটোৰ চাৰিফালে দ-খাটোৰ সৃষ্টি হৈ পদুম ফুলেৰে জলমলাই উঠিল। তেতিয়া পদুম পাতৰ নাও আৰু ঠাৰিৰে বঠা বনাই মৰিচ' আৰু শুকশাৰীক তালৈ পাব হৈ যাবলৈ কলে। পদুম পাতৰ নাৱেৰে

দুয়ো পাব হৈ গ'ল। পাৰ্বতীয়ে কলে—“তোমালোক এতিয়া কিছুদিন ইয়াতেই থাকা। অলপ দিনৰ ভিতৰত ইয়াতেই গেদাৰ লগত দেখা হব। যিয়েই শতক ভাব লৈ তোমালোকৰ ওচৰলৈ আহিব তাৰেই মূৰ ছিগি খাটোত পৰিব আৰু কেঁকোৰা হৈ গাঁতত সোমাব”—এইবুলি কৈয়েই ঈশ্বৰ-পাৰ্বতী ঠাইতে হাৰা হৈ গ'ল।

কিছুদিনৰ পিছত গেদাই সঁচাকৈয়ে বাস্তা বিচাৰি বুলি কুৰি আহোতে মৰিচ'ক তাতেই দেখা পালে। বহুদিনৰ পিছত দুয়ো দুয়োকে লগ পাই স্বৰ্গ চুকি পালে। মৰিচ'ৰ লগত যুক্তি কৰি গেদা পুনৰ সেইদিনা বুলি গৈ বাকশীক মৰিচ'ৰ সকলো কথা ভাঙি-পাতি কলে। বাকশী উতাপ খাই উঠিব আৰু বৰ আচৰিত হ'ল। চয়-নিচয় মাৰিবলৈ গেদাৰ লগত পিহুদিনা মৰিচ'ক দেখা কৰিবলৈ আহিল। আহি দেখে কথা সঁচা। মনে মনে ভাবিলে—এইবাৰ মৰিচ'ক জীয়াই জীয়াই গিলিব লাগিব এই ভাবি দাঁতে দাঁত কৰচি গেদাৰ লগত পদুম পাতৰ নাৱত যেই উঠিল সেই বাকশীৰ মাথা ছিগি পৰি দুডোখৰ হৈ পানীত জৰং কৰি লৰি পৰিল আৰু বিৰাট কেঁকোৰা এজনী হৈ তৎক্ষণাত গাঁতত সোমাল। তেতিয়াৰে পৰা কেঁকোৰা আজিও গাঁতত থাকে আৰু মাথা নথকা যেন দেখা যায়।

বাকশীৰ কবলৰ পৰা মুক্তি পাই গেদা আৰু মৰিচ'ই শুকশাৰীক লগত লৈ নিজ বাজালৈ উভতি আহিল। তিনিওকে একেলগে পাই বাজ-বাৰীত সকলোৰে আনন্দ পালে।

মাত পৰী

এখন অৰণ্যত এজনী চিলনী আছিল। এবাৰ তাই তিনটা কণী পাৰিলে। বুৰণী বহাৰ (উমানি) পিছত তিনটা পোৱালি 'ফড়কালে' (জগালে)। এটা মানুহ—এটা ম'হ—এটা শহা। লাহে লাহে তিনিও-টাই ডাঙৰ হৈ আহিব ধৰিলে। ম'হ আৰু মানুহটো প্ৰায় একেলগেই থাকে। শহাই ইচ্ছামতে গছৰ তলে তলে সৰি পৰা গুটি আদি বুটলি খায়।

সেই অৰণ্যত এটা সৰোবৰ আছিল। মাতজনী পৰী তালৈ নিতৌ গা ধুবলৈ আহে। লগত আনে এটোপোলা হালধি। মাতখিলা পাতত হালধি টোপোলা মাত ভাগ কৰি গাত বঁহি পানীত নামে। ঐশ্বৰ্য্যমান পানীত নামি গা-পা ধুই হাঁহি-তামাচা কৰি আকৌ উৰি গুটি যায়। ম'হটোৱে বঁহি খাই থাকোতে তেওঁলোকৰ কাণ্ড-কাৰখানা সবদিনেই নজৰ কৰি থাকে। মনে মনে তেওঁলোকৰ এজনীকে তাৰ মানুহ ভাইটোৰ বাবে বিষয়া কৰাবলৈ চিন্তা কৰিলে। এনেদৰে ভাবিয়েই ম'হে তাৰ মানুহ ভাইটোক কলে—“ভাই! এই সৰোবৰত মাতজনী পৰী নিতৌ গা ধুবলৈ আহে। তাৰে এজনীকে তোৰ বাবে বোৱাবী কৰিবলৈ মোৰ মন গৈছে। মই বঁহি খাই থাকোতে মোৰ আঁৰত লুকাই পছন্দ কৰিবিচোন”। ম'হৰ কথা শুনি মানুহ ভাইটো ৰাজী হ'ল। পিছদিনা পৰীকিজনী যেতিয়া আহিল তেতিয়া ম'হৰ আঁৰত লুকাই সি চাব ধৰিলে। কাপোৰ-কানি সোলোকাই পৰীহঁতে গাত বঁহিবলৈ যেতিয়া হালধি টোপোলা ভাগ কৰি-

বলৈ ধৰে তেতিয়া মাতভাগ নহৈ আঠভাগ হ'ল। আচৰিত হৈ কিছু বিজুতি হৈছে বুলি অন্য এজনীয়ে যেতিয়া আকৌ ভাগ কৰিলে তেতিয়াও আঠ ভাগ হ'ল। এই ভুল হোৱা দেখি আন কেইজনীও একে একে ভাগ কৰি চালে কিন্তু প্ৰত্যেক বাবেই আঠ ভাগ হ'ল। কোনোদিনে নোহোৱা-নোপজা এনে অশস্তৰ হোৱা দেখি তেওঁলোক অবাক হ'ল। ডাঙৰজনীয়ে এনে বিজুতি দেখি ক'লে—“ইয়াত নিশ্চয় কোনোবা লুকাই আছে—নহলে এনে হব কিয়”? ৰায়েকৰ এই কথা শুনি পৰী কিজনীয়ে চাৰিওফালে বুৰি-পৰি চালে কিন্তু কাকো দেখা নাপাই মাত লগালে—“কোন ক'ত আছা ওলাই আঁহা। মানুহেই হোৱা বা দেৱতাই হোৱা—আঁহা একেলগে গা ধুম—তামাচা কৰিম”। পৰী কেইজনীৰ এনে আহ্বান শুনি মানুহটোৱেই ফুচফুচাই কলে—“কি দাদা—কি কৰিম”। ম'হে কলে—“তই যা। গা ধোৱাৰ সময়ত সিহঁত কিজনীয়ে সদায় লুকলুকানি (লুকাভাকু) খেলে—আজিও খেলিব। সিহঁত লুকালে মাজৰ দ' ভোখবত থকা গছৰ মুঠা এটাত লুকাব। তাতেই বিচাৰিবি- তাতেই পাবি”। আৰু শুন “তাৰ পিছত তোক নিশ্চয় লুকাবলৈ কৰ। তেতিয়াই মই পানী খাবলৈ ধৰিম—তৎক্ষণাৎ জোক এটা হৈ মোৰ নাকত সুমাই লুকাই পৰিবি। নহলে বিপদ হব”। এই কথা শুনি সি পৰীহঁতৰ আগত দেখা দিলে। তাৰ এনে সাহস দেখি কেওজনীয়ে চকুৰে চকুৰে ইচাৰা (ইচ্ছিত) কৰি হালধি বহিবলৈ কলে। হালধি বঁহাৰ পিছত তেওঁলোকৰ লগত সি গা ধুবলৈ পানীত নামিল। ডাঙৰজনীয়ে তেতিয়া মাত লগালে—“আঁহা আমি এতিয়া লুকলুকানি খেলো”। সিও খেলিম বুলি কোৱাত তেওঁলোকে পুনৰ কলে “প্ৰথমতে আমি লুকাও তুমি বিচাৰি উলিয়াব লাগিব”। সি মাস্তি হোৱাত তৎক্ষণাৎ পৰী কিজনীয়ে এজনী এজনীকৈ লুকাবলৈ ধৰিলে। ম'হে নিকাই দিয়া মতেই মাতোজনীকে মাতবাৰ গছৰ মুঠাৰ ধোন্দৰ পৰা বিচাৰি উলিয়ালে। পেটে-পেটে তেওঁলোকৰ বৰ খং উঠিছিল যদিও লাজে অপমানে হানিছো বুলি স্বীকাৰ কৰিলে। ইয়াৰ পিছত তেওঁলোকে

ল'ৰাটোক লুকাবলৈ কোৱাত সি মান্তি হোৱাৰ লগে লগে ম'হে পানী খাবলৈ ধৰিলে। তৎক্ষণাত্তে জোক এটা হৈ সি ম'হৰ নাকত সোমাই পৰিল। আচলতে পানীবিলাকে ল'ৰাটোক বিচাৰি পালে সত্যোজনীয়ে সাতফালে টনা-মাহোৱা কৰি চিৰাচিৰ কৰি ফালি জানি লোৱাৰ মতলব কৰিছিল। ম'হে এই কথা জানিব পাৰিয়েই ল'ৰাটোক আগতেই শিকাই পঠাইছিল।

ল'ৰাটো লুকাই পৰাত তলৰ পানী ওপৰ কৰি পৰীকিজনীয়ে তাক বিচাৰিব ধৰিলে। কিন্তু পাৰ ক'ত? নাকৰ ভিতৰৰ পৰাই ল'ৰাটোৱে তেওঁলোকৰ কাণ্ড কাৰখানা চাই থাকিল। কেওজনীয়ে যেতিয়া বিচাৰি বিচাৰি হাৰহাণ হৈ পৰিল তেতিয়া আটাই কিজনীয়ে পুনৰ চকুৱে চকুৱে কিবা ইচাৰা কৰিলে। তাৰ পিছত ডাঙৰ জনীয়ে মাত লগালে—“বিদেশী বন্ধু! তুমিয়েই বাক জিকিল—ওলাই অঁহা। আমাৰ ভিতৰত যাকেই পছন্দ কৰা তেৱেঁই তোমাৰ লগত বিয়া গোমাবলৈ বাজী আছে”। এই বুলি আটাইতকৈ সৰুজনীয়ে বুঢ়ীৰ ৰূপ ধৰি আৰু ডাঙৰ ছজনীয়ে বিজ-লীৰ দৰে ৰূপ ধাৰণ কৰি থিয় দি থাকিল। আচলতে ডাঙৰ এজনীক বিয়া কৰালে সৰু কিজনীয়ে তিনিহি বুলি ধেমালিৰ চলেৰে কাঁইকতাই (ভাকুতকুতাই) মাৰি পেলায়েহেঁতেন। সৰুজনীক বিয়া কৰালে ভনী জোঁৱাই সৰুজাত চুব নোৱাৰা হয়। সেয়েহে সৰুজনীয়ে বুঢ়ীৰ দৰে ৰূপ লৈছিল—মাতৈ তাইক পছন্দ নহয়। পৰীৰ পৰা বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ অহাত ম'হটোৱে ফুৎফুতাই ক'লে—“ভাই! ওচৰত থকা ধুনীয়া কেইজনীক ভুগতো নুচুৰি—বিপদ হ'ব। দূৰত থকা গৌ বুঢ়ীৰ দৰে বেখাজনী হাতত ধৰিবি”। ম'হৰ কথা শুনি ল'ৰাটো নাকৰ পৰা ওলাই গৈ পানী কিজনীৰ আগত থিয় দিলে। ইমান ধুনীয়া কেইজনীক হাতত ধৰিবলৈ মানা কৰি বুঢ়ীজনীৰ হাতত ধৰিবলৈ কৈ পঠোৱাত তাৰ বৰ দুখ লাগিব। তথাপিও দাদাকৰ কথামতেই আগবাঢ়ি গৈ বুঢ়ী ছোৱালী-জনীৰ হাতত ধৰি পেলালে। বাৰে বাৰে হাৰি যোৱাত পৰীকিজনীৰা মথ ক'লা পৰি গ'ল। কথাত বান্ধ খাই পদুম ফুলৰ মালা বদল কৰাই

ভনীয়েকক বিয়া দি বাকী ছজনী উৰি গুচি গ'ল। ম'হটোৱে আনন্দত “অ'ই অ'ই” কৰি ভাই আৰু ভাই বোৱাৰীক পিঠিত তুলি নি ঘৰ পোৱালেগৈ। কেইদিনমানৰ পিছত আঠমঙলা ধুৱাবলৈ ভনীয়েক-জোঁৱায়েকক নি পৰীৰাজ্য পোৱালেগৈ। কেৰোঁ সাপৰ মূৰ, নাইপিয়া সাপৰ মূৰ, সাপ আৰু বেঙৰ মঙহেৰে তৰকাৰী বান্ধি ল'ৰাটোক ভাতৰ লগত খাবলৈ দিছিল। বৈনীয়েক সৰু পৰীয়ে ইচাৰা দিয়াত ল'ৰাটোৱে শুৱা ভাত খাই চুৰি আহিল। পৰীবিলাক ভেৰা লাগি চাই থাকোতেই গ'ল।

এদিন ম'হে ভায়েকক ক'লে—“ভাই তইত হলি মানুহ। অৰণ্যত আৰু কিমান দিননো এইদৰে থাকিবি। গাঁৱৰ কিনাৰত থকাটোৱেই তোৰ বাবে ভাল হ'ব। শহা ভাই আৰু মই তোৰ চকীদাৰ হৈ থাকিম। ল'ৰাটো মান্তি হ'ল। তিনিওতাই পৰীবাণীক লৈ গাঁৱৰ এমুৰত আহি জুপুৰী ঘৰ এটা সাজি খেতি পথাৰ কৰি থাকিবলৈ ললে।

এদিন নাপিত এটা তেওঁলোকৰ ঘৰৰ আগেদি যোৱা দেখি ল'ৰা-টোৱে মাতি আনি তাৰ দাবি চুলি কাটিবলৈ কলে। নতুন মানুহ দেখিও নাপিতে একো সোধ-পোচ নকৰি দাবি চুলি কাটিলে। ঘনীয়েকৰো হাত-ভৰিৰ নখকটা কাটিবলৈ কোৱাত পৰীবাণী আহি নাপিতৰ আগত বহি থিয় হ'ল, তাইৰ ৰূপ দেখি নাপিতৰ চকু ৰূপসা (চাঁত মাৰি ধৰা) হৈ পৰিল—লগে লগে ঘূৰ ঘূৰাই মাটিত পৰিল। চকুৱে-মুখে পানী ছটিয়াই দিয়াত নাপিত উঠি বহিল আৰু খবৰবটকৈ পৰী বাণীৰ নখকটা কাটি দিলে। ল'ৰাটোৱে নাপিতৰ মূৰ্ছা যোৱা কাৰণ সোধাত বজাৰ জীয়েকৰ বিয়াত তিনিদিন টোপনি খতি হৈছিল বুলি মিছা মাতিলে।

পৰী বাণীৰ ৰূপ দেখি নাপিতে ভাবিবলৈ ধৰিলে—“যদি এই মানুহজনীৰ ৰূপৰ কথা বজাক কব পাৰো তেনেহলে বজাই নিশ্চয় ধৰি নি বাণী কৰিব—মোৰো বক্চিচ মিলিব”। এইদৰে ভাবি বজাৰ ঘৰলৈ বুলি বেগাই খোজ দিলে। তথাপিও সোনকালে গৈ নোপোৱাত দৌৰি

যাবলৈ ধৰিলে। দৌৰৰ কোবত পিছা কাপোৰখন কোন টলকত খহি পৰিল নাপিতে গমেই নাপালে। লেংটা (উলঙ্গ) হৈয়েই বজাৰ ঘৰ ওলালগৈ। নাপিতক এনেদৰে যোৱা দেখি বজাই বৰ মাজ পালে আৰু তৎক্ষণাত কাটালক (কটোৱাল) মাতি দুটুকুৰা কৰাব হুকুম দিলে। এই কথা শুনি নাপিতে “দেবী বাণী বজা—দেবী বাণী বজা” বুলি ছলছল কৰি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। বজাই কি দেবীবাণীৰ কথা জানিব খুজিলত দেখি অহা পৰী বাণীৰ ৰূপ গুণৰ কথা কৈ বজাৰ মাথা যোলা কৰি পেলালে। নাপিতে ভাল খবৰ এটাকে দিছে বুলি বজাই হুকুম উঠাই লৈ নতুন কাপোৰ-কাৰি পিন্ধিবলৈ দি বাজমতাত এজন মন্ত্ৰী পাতি ললে।

নাপিত মন্ত্ৰীৰ কথা শুনিয়েই বজাই তৎক্ষণাত টেকেলাৰ আগত বিদেশী বন্ধুৰ মতাই পঠালে। বজাৰ হুকুম শুনি ল’ৰাটোও বাজমতালৈ আহিল। বজাই তেতিয়া তাক বাতি বাজবাৰী পহৰা দিব লাগে বুলি হুকুম কৰিলে। হুকুম নেমানিলে শুলত দিয়া হৰ বুলিও ভয় দেখুৱালে। বজাৰ এনে কথা শুনি ল’ৰাটোৱে ঘৰত আলোচনা কৰি পিছত জনানহি বুলি বুৰি আহি দাদাকক সকলো কথা কলে। ভায়েকৰ পৰা বজাৰ সকলো কথা বুজি ম’হে কলে—“ভাই, বজাক পহৰা দিবলৈ বাজী আছে বুলি উত্তৰ দৌগৈ। দৰ্গাহাৰ কথা সুধিলে নিতৌ এবাকচ ধন লাগিব বুলি কৰি। বাতি কল গছ এজোপা কাটি থিয় কৰি কাপোৰ ঢাকি ঘৰত আহি শুই থাকিবহি। বজা নো উঠোতেই আকৌ গৈ কানত হাজিৰ হবগৈ। বাতিপুৱা ধন বাকচ লৈ বাটে-বাটে ছটিয়াই শুদা বাকচটো ঘৰত থৰিহি”। ম’হৰ কথা শুনি ল’ৰাটোক বজাই নিতৌ এবাকচ ধন দিলেবাজী বুলি কোৱাত বজাৰ বৰ কুৰ্ত্তি লাগিল। আচলতে নাপিতৰ বুধিমতে বজাই ল’ৰাটোক অকলে পাই হত্যা কৰিবৰ বুধি পাণ্ডিছিল। ম’হটোৱে ভায়েকৰ মুখত বজাৰ কুমতলবৰ কথা বুজি পাই সেইদৰে সাৱধান কৰি দিছিল।

বজাক গা দেখুৱাই বাতি পহৰা দিয়াৰ ভাও কৰি এজোপা কল

গছ পুতি আৰু কাপোৰেৰে ঢাকি থৈ ল’ৰাটো নিতৌ ঘৰত আহি শুই থাকেহি। বজাই নিতৌ দোভাগ বাতি কলগছ জোপাকে ল’ৰাটো বুলি ভাবি তৰোৱালেৰে যপিয়াই দুটুকুৰা কৰি মনে মনে শুই থাকে। বজা নো উঠোতেই ল’ৰাটোৱে সেই কটা কলগছ জোপা আঁতৰাই থয় আৰু দৰমহাৰ বাবে বৈ থাকে। বজা উঠিয়েই তাক জীয়া অৱস্থাত দেখি বিচুৰ্ত্তি হয় আৰু একো হা-না নকৰি পাবলগীয়া এবাকচ ধন উলিয়াই দিয়ে। কাষ হাচিল নহৈ দিনো এবাকচকৈ ধন দিওঁতে দিওঁতে বাজভাণ্ডাৰ খালি হোৱা দেখি বজাই এদিন নাপিত মন্ত্ৰীক মাতি আনি বেধুম গালি পাৰিলে। গালি খাই নাপিতে কলে—“মহাৰাজ তাৰ ঘৰত থকা ম’হটোৱেই যত কটুৰ ঘাই। সেইটোৱেহে বুধি ভাৰণা দি এইদৰে চালাবী খেলিছে। তাক মাৰিব পৰাৰ ব্যৱস্থা নকৰা পৰ্য্যন্ত আমাৰ কাষা গিদ্ধি নহয় বুলি ভাবিছোঁ। তাক মতাই আনি আমাৰ বাজ্যৰ সমস্ত হাতী-ঘোৰা-ম’হৰ লগত যুঁজ লগাই দিয়ক।” মন্ত্ৰীৰ বুধি শুনি বাজ্যৰ যিমান হাতী-ঘোৰা-ম’হ ভেৰা আছে সকলোকে একগোট খুৱাই ম’হটোক যুঁজ দিবলৈ মতালে। বজাই কলে—“যদি ম’হে যুঁজত জিকিব নোৱাৰে তেনেহলে তাঁহাতৰ পৰীবাণীক বজাই বাণী কৰিব। এই কথা শুনি ল’ৰাটোৰ মুখ শুকাই গ’ল। ম’হে ভায়েকক কলে—ভাই! তই একো ভয় নকৰিবি। চকুৰ আগতে বজাৰ হাতী-ঘোৰা-ম’হ-ভেৰা সকলোকে মাৰি ধাঙা কৰিম”। এইবুলি ম’হটোৱে বিজুলীৰেগে বজাৰ হাতী-ঘোৰাবিলাকক আক্ৰমণ কৰিলে। যুঁজোতে যুঁজোতে বজাৰ হাতী-ঘোৰা বিলাকৰ মুখেদি ফেন বাহিৰ হব ধৰিলে—কিছুমান মৰিল—কিছুমানৰ ঠেং ভাগিল—কিছুমান লেবেজান হৈ আধামৰা হ’ল আৰু বাদ বাকী যি থাকিল নেগুৰ দাঙি পলাবলৈ ধৰিলে। বজাই এইবোৰ দেখি মৰাৰ নিচিনা হ’ল। যুঁজত জিকি দুয়ো ভাই ঘৰলৈ গুচি আহিল।

নাপিতৰ কাৰণেই ইমানবোৰ হাতী-ঘোৰা-ম’হ লোকচান হোৱাত বজাৰ ভীষণ খং উঠিল আৰু তাক কাটিব খুজিলে। নাপিতে ভয়ে ভয়ে

হাতঘোৰ কৰি কলে—“মহাৰাজ কাটিব খুজিছে যদি কাটক। কিন্তু তাৰ আগতে এবাৰ মোৰ কথা শুনি লওক”। বজাই শুনিব বিচৰাত নাপিতে কলে—“মহাৰাজ কলগছৰ লগত এবাৰ ম'হটোক যুঁজিবলৈ দিয়ক”। মন্ত্ৰীৰ কথামতেই বজাই পুনৰ ল'ৰাটোক মতাই আনি ম'হটোৱে কলগছৰ লগত যুঁজিব লাগিব বুলি ইকুম কৰিলে। মন্ত্ৰীয়ে বুধি কৰি গৈ এইবাৰ মজাপালি দিবলৈ খুউব চোকা তবোৱাল কিছুমান কলগছ জোপাত সুমুৱাই থলে।

ইফালে বজাৰ ইকুম শুনি ল'ৰাটোৱে হাঁহি হাঁহি ঘৰলৈ গৈ ম'হটোক সকলো কথা কলে। ম'হটোৱে সেইদিনা দিনটো নাখাই নবই মন মাৰি আছিল। এইবাৰৰ যত্নমগ্নৰ কথা ম'হটোৱে সম্পূৰ্ণকৈ বুজি পাইছিল। ভায়েকে এইবোৰ একো বুজি নাপাই ম'হক চিন্তা কৰি থকা দেখি কলে—“দাদা তই বজাৰ সমস্ত হাতী-বোৱা-ম'হ-তেৰা মাৰি শেষ কৰাৰ পিছত এতিয়া কলগছ এজোপাৰ লগত যুঁজ কৰিবলৈ কোৱাত মোৰ হাঁহিহে উঠিছে”। ম'হে ক'লে—“তাই এইবাৰ মোৰ মৃত্যু হ'বই। বুধি কৰি সিহঁতে কিছুমান চোকা তবোৱাল গছজোপাৰ মাজত সুমুৱাই থৈছে”। পুনৰ কিছু সময় চিন্তা কৰি ভায়েকক কলে—“মোৰ মৃত্যুৰ লগে লগেই তই প্ৰথমেই সাত পাক বুৰি মোৰ নোম-চকু-ঠেং-শিং-পেট— এই আটাই কিটা কাটি নতন টুকুৰী এটাত ভৰাই আনি আমাৰ ঘৰৰ নঙলা মুখত, চোতালত, পানীপাছত, চালৰ ওপৰত, ভিতৰ আৰু বাহিৰ কোঠালিত য'ত যেনেকৈ পাৰ বেলেগে বেলেগে সজাই ৰাখিবি”। এইবুলি ভায়েকক লৈ বজাৰ তালৈ গ'ল।

কলগছৰ লগত যুঁজিবলৈ বজাই ইকুম দিয়াত ম'হটোৱে যুঁজ দিয়াৰ লগে লগে তবোৱালবোৰে গোটেই গাটোত শালি ধৰিলে। ম'হটো চলি পৰি মৰি থাকিল। ম'হে কৈ যোৱা মতেই ঠেং-শিং আদি কাটি লৈ ল'ৰাটো দুখমনে ঘৰলৈ আহি য'ত যেনেকৈ থব লাগে তেনেদৰে থৈ কান্দি কান্দি শুই পৰিল।

সিফালে ম'হটো মৰাৰ পিছত বজাই পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-সৈন্যসামন্ত সমন্বিতে আনন্দ মনেৰে বাদ্য-বাজন কৰি পৰীবাণীক ধৰি নিবলৈ ল'ৰাটোৰ চোতাল পালেহি। যেই চোতাল গোমাল—ম'হৰ নোমবোৰ হেজাৰ হেজাৰ মো-মাখি হৈ সিহঁতক কামুৰি থকা সবকা কৰিলে। থবকাছুতি হেৰুৱাই মেয়ে সিফালে পাই ধপলিয়াব ধৰিলে। পেটুকিটা দীঘল বচী হৈ বজা-মন্ত্ৰীক বান্ধি পেলালে। ঠেং-শিং কিটাই 'গাধাচ-গাধাচ' কৰি কোবাবলৈ ধৰিলে। মাৰৰ কোবত চাবিওফালে চিঞৰ বাখৰ লাগিল। শিঙৰ খোচত বহু লোক ঘুনীয়া হ'ল—কিছু মৰিল—কিছু পলাল। বজা-মন্ত্ৰীয়ে মুখেদি তেজ-বটিয়াই অচেতন হৈ পৰিল। এই চলতে শহাটো আহি তাৰ হাঁহোঁৱাৰে দুয়োৰো চকু ফুটাই তাক ধিনাধিন্ কৰি নাচিব ধৰিলে। সকলো প্ৰজা আহি ল'ৰাটোৰ শৰণ লৈ দুষ্ট দগাবাজ বজাৰ শাস্তি হোৱা দেখি আনন্দ কৰিবলৈ ধৰিলে। বিদেশী বন্ধুৰ বীৰত্ব দেখি সকলোৱে তাক বজা বুলি মানি ললে। বজা হৈ সকলোৰে লগত মিলি-জলি সি ৰাজ্য শাসন কৰি থাকিল।

অন্দা

এখন গাঁৱত অন্দা নামে এজন বৰ দুষ্টীয়া মানুহ আছিল। খুব বাতিপুৰা উঠি সি ভিক্ষা কৰিবলৈ যায় আৰু সন্ধ্যা হোৱাৰ লগে লগে আহি ঘৰ গোমায়। দিনটো ফুৰি মেলি যি পায় তাৰেই এবাহ লৰা-ছোৱালীয়ে খাই মেলি থাকে।

এদিন সি ভিক্ষা বিচাৰি ঘৰৰ পৰা বহু দূৰ আঁতৰি গ'ল। ঘৰলৈ বুলি আহোতে আহোতে বাটতেই তাৰ বহু বাতি হ'ল। সেইদিনা আছিল অমাবস্যা।—তাতে ঘৰলৈ ঘূৰাৰ পথত মূৰদাৰ কুঁড় (সম্পান) এখনো পাব হৈ আহিব লাগে। এই বাস্তাইদি নাছিলে ঘৰলৈ অহাৰ আন কোনো বাস্তাও নাছিল। সেয়েহে অন্দাৰ বৰ ভয় লাগিল। এবাৰ 'নাহো' বুলি ভাবি থমকি বয় আকৌ লৰা-ছোৱালীৰ কথা মনত পৰি এখোজ দুখোজকৈ আগবাঢ়ে।

ইফালে সঁচাকৈয়ে সেইদিনা নিৰ্জন বাতি পাই মূৰদাৰ কুঁড়ত ভূত-বিলাকে খুচীমতে হাঁহি থিকিলালি কৰি দপ্‌দপাই আছে। মনৰ আনন্দত 'চীৰকুন' ভূতটোৱে এখন মুখেৰে জুই জনাই আনখন মুখেৰে মৰা মানুহৰ হাত এখন চোবাই খাইছে। মাথা নোহোৱা 'কন্ধ' ভূতটোৱে বুকুত থকা চকু দুটা জ্বলাই ঠেং এটা চোবাই খাইছে। 'মাকড়' ভূতটোৱে তাৰ লেংলেঙীয়া জিভা উলিয়াই মৰা-শ' এটা চেলেৰিছে। য'থটোৱে তাৰ কাণ এটা মাটিত বিছনা পাৰি আনটো কাণ কাপোৰ লোৱাদি লৈ শুই শুই নাকীস্বৰত গান জুৰি দিছে। 'খঁৰা-নকা' ভূতটোৱে তাৰ দীঘল দাতকিটা উলিয়াই হাড় কিছুমান মৰট্ মৰট্‌কৈ চোবাইছে। গৰু গৰু পোৱালী ভূতবোৰে ওচৰত থকা গছজোপাত জাপ মাৰি উঠিছে-

নামিছে আকৌ ইটোৱে সিটোক খেদা-খেদি কৰি গছজোপা ভান্ধো ভান্ধো কৰিছে। এইদৰে ওলটা-চকুৱা, দীঘল-দঁতীয়া, খট-খটীয়া, মুণ্ডা-তেলীয়া, পিংলা, মহিষা, ভঁইচা, লেংবা, বাঁকড়, বুগুণী ভূতবোৰে প্রত্যেকেই জুই একুৰা ধৰি মৰা-শ' একোটা ফালি-চিৰি খাব ধৰিছে। মুড়-মুড়ীয়া, গুড়গুড়ীয়া নামৰ ভূত দুটাই হাত-ঠেং নথকাত কেওপিনে বাগৰি ফুৰিছে। চ'বদেৱাটোৱে কিচ্‌কিচীয়া ক'লা চুলিখিনি মেলি তাৰ চিকীয়া (ভাব পাচি) লৈ হাড়-মূৰ গোটাই ফুৰিছে। মুঠতে যাৰ যি খুচী তাকে কৰি ভূতবোৰ ব্যস্ত হৈ আছে।

দূৰৰ পৰাই বঙা-নীলা এইবোৰ পোহৰকে দেখি অন্দাই ভাবিলে—“কোনোবা মানুহ মৰিছে হব পায়। চাকি-বাতি লৈ সেয়েহে মূৰদাৰ কুঁড়লৈ আহিছে”। ‘ঘৰলৈ আহিবলৈ লগ মিলিল’ বুলি যেই খবৰখন্দা কৰি ওচৰ চাপিল, ভূতবোৰে তাক দেখি কলিজা খাম, বজা খাম, জিভা খাম-পেটু খাম বুলি নাকীস্বৰেৰে চিঁচিয়াই খন্দম্‌দম লগালে। অন্দাই এই-বোৰ দেখি ভূত বুলি জানি সৰুপানী চোৱা অৱস্থা হ'ল। তাৰ পিছত মন দাঠ কৰি এনেও মৰণ তেনেও মৰণ বুলি ভাবি হাতত থকা লাখুটিডাল টানকৈ ধৰি একে চোচাই ভূতবোৰৰ মাজলৈ গৈ চিঞৰিলে—“কোন তহঁত? ওচ—মোকো জুই তাপাতে দে” বুলিয়েই লাঠিডাল জোকাবিলে ধৰিলে।

অন্দাৰ এনে কাণ্ডত ভূতবোৰৰ চুলিৰ আগেৰে জীৱ যাওঁ যাওঁ হ'ল। সেয়ে য'তে আছিল থব লাগিল। ‘তাপাতে দে’ বোলা কথা-মাৰ শুনিয়েই তাত থকা ‘তাপা’ ভূতটোৱে ভাবিলে—“সৰ্বনাশ! মানুহটোৱে দেখোন তাৰ নামকে কৈছে”। কি কথা কি বতৰা এই ভাবি সি ভয়ে ভয়ে নাকীস্বৰেৰে অন্দাক কলে—“যোঁ-যোঁৰ নামেই তঁপা। কিয়ঁ মোক বিচাৰিছঁ”। তাকে শুনি অন্দাই দুগুণ সাহস পাই কলে—“অ’ তয়েই তেনেহলে তাপা। তোক আজি বাৰ বছৰ ধৰি মই বিচাৰি ফৰিছো। ধাৰে লোৱা সাত কলহ ধন সূদে-মূলে আজিয়েই

ঘুৰাই নিদিলে তোৰ মা-বাবাৰ বিয়া দেখুৱাম” বুলি লাখুটি ডালেৰে উধাই মুধাই মাটিত ধাম-ধুম কৰি কোবাবলৈ ধৰিলে। লাখুটিৰে কোবাই কোবাই তলফাল কৰা দেখি অন্য ভূতবোৰে ভয়ত পেপুৰা লাগিল। তাপাই সেপটকি কোনোমতে কলে—“মই তোঁ ধন অঁনা নাই”। অন্দাই কলে—“তই অনা নাই কি হ’ল তোৰ বাপ-কাকাই আনিছিল। বেটা—গঁচা কথা ক, ধনকিটা দিবি নে নিদিয়?” এইবুলি আকৌ লাখুটি ডাঙিলত অন্য ভূতবোৰে কাণ্ডাও কৰি চিঁচিয়াই নাকী স্তবত কলে যে তাপাক এৰি দিলে গিহঁতে যি পাৰে সকলোৱে মিলি তাৰ সাত কলহ ধন ঘুৰাই দিব। এই কথা শুনি অন্দাই কলে—“ধন দিবি যেতিয়া তাক আজিলৈ এৰিছো বাক! এতিয়া মই ঘৰলৈ গৈ গাতটা কলহ মোৰ ঘৰৰ মুখত আৰি থম। তহঁতে ধন নি কলহ সাতটা ভৰাই আহিব—নিদিলে লাগিলে শুদাই নেৰিম” বুলি তাৰ ঘৰৰ ঠিকনা কৈ অন্দা ঘৰমুৱা হ’ল।

ঘৰলৈ গৈয়েই মুখত সাতটা কলহ আঁৰি দি তলিবোৰ ফুটুৱাই দিলে আৰু কাণ থিয় কৰি ভিতৰত মনে মনে বহি থাকিল। ভূতবোৰে ধন নি কলহত ঢলাৰ লগে লগে তলি ফুটা খকাৰ বাবে বান্‌বান্‌ কৰি ভিতৰৰ মজিয়াত পৰে। অঁকৰা ভূতবোৰে কলহকিটা ভৰা নাই বুলি ধন আনে আৰু চালে। চালোতে চালোতে তেওঁলোক হায়বান হৈ পৰিল। ঘৰৰ ভিতৰখনো ধনেৰে ঠাহ খাই পৰিল।

ইফালে বাতিপুৰা হোৱা দেখি ভূতবোৰৰ চকু বাপসা (জনক তবক) হবলৈ ধৰিলে। “যিখিনি আছিল সকলো দিলো” বুলি কৈ এৰি দিবলৈ অন্দাক কাণ্ডাও কৰিবলৈ ধৰিলে। অন্দায়ে—“মূলখিনিহে পালো—সুদখিনি বাক মাফ দিলো—যাগৈতহঁত” বুলি কবলৈহে পালে ‘বাচিলো ও’ বুলি ভূতকিটা ফৰিং ছিটিকা দি গিৰগিৰাই পলাবলৈ ধৰিলে।

ভূতৰ ধন পাই অলপ দিনৰ ভিতৰত অন্দা এজন ধনী মহাজন হৈ খাই লৈ থাকিল।

আনাৰ বাণী

এজন বজাৰ সাতোটা পুতেক। ছজনে বিয়া কৰাইছিল। একে-বাৰে সক ভায়েকৰ বিয়া পাতিবলৈ ককায়েক বোৱেকহঁতে ছোৱালী বিচাৰি ফুৰিছিল। কিন্তু কতো মনেমিলা ছোৱালী এজনী বিচাৰি নাপালে। বোৱেকহঁতৰ বৰ দুখ—বেনেতেনে সকজনক বিয়া পাতি দিবই। কিন্তু ছোৱালী ক’ত? ছয়োজনী বোৱেকে এদিন সকজনক খুব জোকাই ৰেলি আছে—এনেতে বামুণ এজন আহিল ভিক্কা কৰিবলৈ। বামুণক দেখি বোৱেকহঁতে ক’লে—“মহাৰাজ আমাৰ সক দেৱবৰ বাবে ছোৱালী বিচাৰি হায়বান হৈছো। আপুনি পাঁজি-পুথি চাই ব্যৱস্থা দিয়ক”। বামুণে চাই কলে—অশোক বনৰ পশ্চিমফালে এক আনাৰ গছ আছে। গছজোপাত মাত্ৰ এটাহে আনাৰ আছে। যদি সৰুৱে সোঁহাতেৰে ফৰুটি মাৰি বাওঁহাতখনেৰে খাপ মাৰে, তেনেহলে আনাৰবাণী তেওঁৰ লগত আহিব। বামুণক বিদায় দি বোৱেকহঁতে পিছদিনা সকক ভোক-লাক পিয়াহ-লাক দি অশোক বনলৈ পঠালে—আনাৰ বাণীক আনিবলৈ। এদিন দুদিন কৰি গৈ গৈ তিনিদিনৰ দিনা সকই অশোক বন পালেগৈ। বামুণে কোৱাৰ দৰে সোঁহাতে ফৰুটি মাৰি বাওঁহাতে খাপমাৰি ঘৰমুখে আহিব ধৰিলে। আঁহোতে আঁহোতে তাৰ বৰ ভাগৰ লাগিল। বোৱেকহঁতে দি পঠোৱা ভোক-লাক পিয়াহ-লাক খাই গছ এজোপাৰ ছাঁত জিৰণি লওঁতেই টোপনি গ’ল। এনেতে আনাৰৰ পৰা ওলাই আনাৰ বাণীয়ে সকৰ হাততৰি মালিচ কৰি থকাত তাৰ টোপনি ভাগি গ’ল। আনাৰ

বাণীৰ এনেও চাঁদ-সুৰুৰ বকম কপ, তাতে আকৌ মাখাত সাতাপাটি (অলংকাৰ) ভৰিত পঁৰী (অলংকাৰ) বাহত বাজ, হাতত চুড়ী, ডিঙিত হাব পিন্ধি চাৰিওফালে বান্‌বান্‌ কৰি পোহৰ হৈ পৰিছিল। কপৰ এনে বাহাৰ দেখি সকলো মুগ্ধ। যাওঁ যাওঁ হল। কোনোমতে চম্ভালি আনাৰক লৈ ঘৰৰ পিনে আহিব ধৰিলে।

ঘৰ পাবলৈ কিছুদূৰ থাকোঁতে পুখুৰী এটাৰ পাৰত আনাৰ বাণীক অকলে কিছু সময় ববলৈ দি সকলো বোৱেকহঁতক আগবাঢ়ি ঘৰৰ দিবলৈ আহিল। বোৱেকহঁতেও সংবাদ পাই নুওৱাৰ বস্ত্ৰ-বেহানি লৈ আনাৰক আদৰিবলৈ গ'ল।

ইফালে পুখুৰীৰ পাৰত এক কাণী কাপোৰ ধুই আছিল। তাই এই সকলো কথা টং কৰি আছিল। সকলো আঁতৰি পৰা দেখি আশ্চৰ্য্য আশ্চৰ্য্য ওচৰ চাপি আহি আনাৰক নোধ-পোছ কৰি সকলো কথা জানি ললে। কাণীৰ বৰ হিংসা লাগিল। পেটে পেটে বুদ্ধি মাজি কলে—“দিদি তোৰ কাপোৰ-কানিকিটা বৰ ধুনীয়া। দে-না অলপ পিন্ধি চাওঁ। আমি দুখীয়া মানুহ—এনে কাপোৰ-কানি কোনো দিনে পিন্ধি পোৱা নাই”। বাণীয়ে তাইৰ মতনবৰ কথা বুজি নাপালে। কোৱা মাত্ৰে কাপোৰজোৰ ধুলি পিন্ধিবলৈ দিলে আৰু নিজে কাণীৰ জোৰ পিন্ধিলে। কাণীয়ে আকৌ কলে—“দিদি কাপোৰ-কানি কিটা দিলি যেতিয়া তোৰ গহনা-গাঁঠিবোৰো দে-না পিন্ধি চাওঁ”। বাণীয়ে তাইৰ কথা শুনি পুনৰ গহনা-গাঁঠিবোৰ এটা এটাক ধুলি কাণীক পিন্ধিবলৈ দিলে। কাণীয়ে বাণীৰ পৰা এইদৰে কায়দা কৰি সকলো বস্ত্ৰ পিন্ধি বাণীক এক ঠেলা মাৰি পুখুৰীত পেলাই দিলে। বাণী পানীত ডুবি মৰি থাকিল। কাণীয়ে বাণী হৈ সকলো অহাটলৈ বাট চাই ব'ল।

ইফালে বোৱেকহঁতক লৈ সকলো বুৰি আহিল। নুওৱাৰ সময়ত কাণীক দেখি আটাইবোৰে মুখ কলা পৰিল। সকলো অবাক হ'ল। মুখৰ পৰা একো কথাই নোলল। ঘৰলৈ আনি কাণীৰ লগতেই সকলো

সংসাৰ পাতিলে। বোৱেকহঁতে দিনো কাণীৰ কথা সৰুক সোধে কিন্তু সি কোনো দিনেই মুখ খুলি কথা এঘাৰকে নকলে। কাম-বন কথা-বতবাত তাৰ মন নবহা হ'ল। এইদৰেই দিনবোৰ যায়—বাতি হয়—আকৌ দিনবোৰ পৰণা হয়। কাণীয়ে এদিন সেই আগৰ পুখুৰী-টোৱলৈ কাপোৰ-কানি ধুবলৈ গৈ দেখে যে গোটেই পুখুৰীটোতে কলমৌ শাকে ভৰি আছে। কাপোৰ-কানি ধুই মেলি আঁতাই তাৰে কিছু আগ ছিঙি ঘৰলৈ আহিল। শাকখিনি কাটি-কুটি ধুই মেলি কেবাহীত বহাই কাণী মছলা বাটবলৈ বহিল। সকলো তেতিয়া আমন-জিমনকৈ দুৱাৰ-দলিত বহি আছে। ইফালে কেবাহীত শাকখিনি যিমানে সিজিবলৈ ধৰিলে সিমানে শাকৰ ৰোদন ওলাবলৈ ধৰিলে—

“কাণী ৰাজে বাণী সিজি

ৰাজাৰ বেটা

দেহবী ওপৰে” (দুৱাৰদলি)

কাণীয়ে এই ৰোদন শুনি ইফালে সিফালে চাই কাকো নেদেখি পুনৰ মছলা বাটবলৈ ধৰিলে। পুনৰ শুনিলে—

“কাণী ৰাজে বাণী সিজি

ৰাজাৰ বেটা, দেহবী ওপৰে”।

কোনে বাবেবাবে মাতিছে বুলি চাৰিওফালে কাণীয়ে চালে কিন্তু কাকো নেদেখিলে। জুহালৰ ওচৰত আহি শুনে যে কেবাহীৰ ভিতৰৰ পৰাহে সেই ৰোদন ওলাইছে। চাত্‌কৰে আনাৰ বাণীৰ কথা মনত পৰি একে-চাবেই গৈ শাকখিনি ঘৰৰ পাছফালে থকা গাঁতত পেলাই দিলে। বুৰি আহি দেখে যে সঁচাকৈয়ে সকলো দেহবী ওপৰতেই বহি আছে। প্ৰকৃততে আনাৰ বাণীয়েই কলমৌ শাক হৈ কেবাহীত সিজি আছিল। সকলো কিবাকিবি ভাবি থকাত সেই মাত নুশুনিলে।

কিছুদিনৰ পিছত কাণীয়ে যি ঠাইত শাকখিনি পেলাই দিছিল তাত কোমোৰা গছ গজি চলত বগালে। চোৰ কোমোৰা লাগিল।

নিজেও খালে আৰু বেয়ে খোজে তাকেই দিয়ে। নোখোৱাখিনি চালৰ ওপৰতে থাকিল। কাণীয়ে বাণীৰ কথা আকৌ পাহৰি গ'ল।

এনেতে কাণীৰ ঘৰত কিছুমান ঘটনা ঘটিবলৈ ধৰিলে। চালৰ ওপৰত যি কেইটা কোমোৰা আছিল তাৰেই এটাত আনাৰ বাণী থিত লৈছিলহি। যেতিয়া সকলোৱে শুই নিঃশালি দিয়ে তেতিয়া আনাৰ বাণী হাতত-সাৰে ভৰিত-সাৰে ওলাই আহি কাণীৰ কাপোৰ-কানি বাচন-বতন আদি বাহিৰত দলিয়াই পেলাই দিয়ে। কিন্তু সৰুৰ কোনো বস্তুতেই হাত নিদিয়া—বৰং ভালকৈ জাপি জুপী খবলগীয়া জেগাতহে থৈ যায়। এইদৰে কোনোবা এদিন চৌকাটো ভাঙি থৈ দিয়ে—কাণীয়ে পিছদিনা আকৌ বনাৰ লগা হয়। কোনোবা এদিন গোটেই ঘৰত পানী ঢালি থৈ দিয়ে—কাণীয়ে পিছদিনা গাৰি-মচি চাক-চিকুণ কৰিব-লগাত পৰে। আনফালে কেতিয়াবা সৰুৰ কাপোৰ-কানি ধুই মেলি-তামোল ঢালি কাটি-মেলি যতনাই থৈ কোমোৰাত স্তমাই থাকেগৈ। কাণীয়ে কোনোদিনেই এই জ্বালাতনৰ উঁহ উলিয়াব নোৱাৰিলে। সৰুৱে এইবোৰ কথা ভাবি ভাবি পাব নাপায়। সবদিনেই ঘটনাৰ আঁত ধৰিবলৈ বাতি জাগিবৰ কথা ভাবে কিন্তু বিছনাত পৰাৰ লগে লগেই টোপনি যায়। সৰুৱে এদিন বুধি এটা কৰিলে। মছলা বটা শিলত ইচ্ছা কৰি বাওঁহাতৰ আঙ্গুলিৰ মূৰটো খেতেলহি জলকীয়াঙৰি অলপ সানি দিলে। বিষ আৰু জ্বলা-পোৰাত সেইদিনা তাৰ টোপনি নাছিল। বাতি দুভাগত যেতিয়া আনাৰ বাণী ওলাই আহি কাণীৰ বয়-বস্তুবোৰ এটা এটাকৈ বাহিৰলৈ দলিয়াই পেলাব ধৰিলে—তেতিয়া চকু আধামুদা কৰি সৰুৱে তাৰ আলেখলেখ চাই থাকিল। কাণীৰ এইসব কথাৰ খবৰেই নাই—নাক ঘোঁৰঘোৰাই মজা কৰি টোপনি গৈছে। সৰুৱে আনাৰ বাণীক দেখিয়েই চিনি পালে। কুন্তি-মানন্দতে তাৰ গা সাতখন আঁঠখন কৰিবলৈ ধৰিলে। মনতে এবাৰ ভাবে—“একেচাবে উঠি গৈ ধৰিম নেকি। আকৌ ভাবে—থকচোন কি কৰে চাঁও”।

এইদৰে ভাবিচিন্তি থাকোতে থাকোতে বাণীয়ে তাইৰ কামখিনি কৰি লাহে লাহে ওলাই যাব ধৰিলে। সৰুৱে বিছনাৰ পৰা লাহেকৈ উঠি হাতত তৰোৱালখন লৈ মনে মনে তাইৰ পিছ ললে। চালত উঠি বাণীয়ে যেই কোমোৰাৰ ভিতৰত সোমাব খুজিলে তেই একেযাপে কোমোৰাটোক দুডোখৰ কৰি আনাৰৰ হাতত থপ্ কৰি ধৰি পেলালে। বাণীয়ে কি হ'ল—কি নহ'ল তকিবই নোৱাৰি থক্ থক্ কৰি কঁপিবলৈ ধৰিলে। বাণীক এইদৰে হাততে পাই কি কথা কি বতৰা সোধাত তাই উৰৰ পৰা মুখলৈ কাণীৰ সকলো কথা কৈ দিলে। আচল কথাৰ সম্বন্ধ পাই বাজৰাডীৰ সকলোৰে খং উঠিল। সকলোৱে দেখাটক বজাই কুঁৱা এটা খনাই তলত কাঁটা ওপৰত কাঁটা দি কাণীক জীয়াই জীয়াই পুতি পেলালে। আনাৰ বাণীৰ লগত বজাৰ বেটাৰ পুনৰ মিলন হল। দুয়ো ঘৰ-সংসাৰ কৰি সুখেৰে থাকিল।

ছাঁহবাৰতী

এজন বজাৰ সাতোটা পুতেক। ডাঙৰ ছয় ভাই দৰবাৰত থাকি বাপেকক ৰাজ্যৰ কামত সহায় কৰে। আটাইতকৈ সৰুটো স্কুলত পঢ়ে। এদিন (সি মাকক কৈ বাগাল গৰখীয়া) কিটাব নগত গৰু চৰাবলৈ গ'ল। গৰুৰ নগত বুবোতে বুবোতে তাৰ বৰ ভাগৰ লাগিল। এজোপা ছাঁহবা (ছাঁ দিয়া গছ) গছৰ তলত সি বহি পৰিল। ইমান ভাগৰ লাগিছিল যে কোন তলকত তাৰ টোপনি আহিল কবই নোৱাৰিলে—বাগালবোৰেও ঘোৰ অৰণ্যত তাক বিচাৰি নাপাই গৰু লৈ ওচি আহিল।

ইফালে বাতি গভীৰ হৈ আহিল। চাৰিওফালে যেতিয়া নিজস্ব হ'ল তেতিয়া ছাঁহবাৰতীয়ে ডাক দিলে—“হেবা ৰাজপুত্ৰ ঘৰলৈ যোৱা, ঘোৰ অৰণ্যত কেওকিছু নোহোৱা ঠাইত শুই আছা কিয়? বজাৰ লবাই চক্‌মক্‌কৈ সাৰ পাই চাৰিওফালে চালে—কিন্তু কাকো নেদেখি আকৌ শুই পৰিল। কিছু সময়ৰ পিছত ছাঁহবাৰতীয়ে আকৌ জগালে। এইবাৰ সাৰ পাই বজাৰ লবাই মাত লগালে—“কোনে মোক জগালে—অনুগ্ৰহ কৰি দেখা দিবানে? যদি দেখা নিদিয়া তেন্তে ইয়াৰ পৰা এক খোজো নলবো”। ছাঁহবাৰতীয়ে কলে—“মই ছাঁহবাৰতী, মোক বিয়া কৰালেহে দেখা পাবা”। বজাৰ লবাই ‘বিয়া কৰাম’ বুলি কোৱাত ছাঁহবাৰতীয়ে কলে—“এতিয়া ঘৰলৈ যোৱা। পুণিমাৰ দিনা গোটেই ৰাস্তা পৰ্দা আঁৰ কৰি শামুক-শাৰী আৰু শামুক-মালা লৈ ঘৰৰ পৰা মানুহ আহি মোক বৰণ কৰি নিব লাগিব—তেতিয়াহে মোক

পাবা”। এই কথা শুনি বজাৰ ল'ৰা ঘৰলৈ আহি সকলো কথা কলে। বাপেক-মাকে এই কথা শুনি বিয়াৰ সকলো বন্দোবস্ত কৰিলে।

পুণিমাৰ দিনা বাপেক-মাক, ককায়েক-বোৰেকহঁতক লৈ ৰাজপুত্ৰই ছাঁহবাৰতীক বিয়া কৰিবলৈ গ'ল। নিদ্ৰিষ্ট ঠাইত ছাঁহবাক দেখি সকলোৱে মোহিত হৈ পৰিল। ৰাজপুত্ৰই নিজ হাতে শামুক-মালা শামুক-শাৰী পিন্ধাই ঘৰলৈ লৈ আহিল। সকলোৱেই ৰাজপুত্ৰৰ ভাগ্যৰ শলাগ ললে। ঘৰলৈ আহি সকলোৱে সংসাৰ কৰ্মত মন দিলে।

কিছুদিন পিছত সাতভাই এদিন চিকাৰলৈ গ'ল। ঘৰত থাকিল বাপেক-মাক আৰু সাতজনী বোৱাৰী। এনেতে এটা ঘটনা ঘটিল। সেই ৰাজ্যৰ পৰা বহু দূৰত এজন বাদুকৰ আছিল। সি ছাঁহবাৰতীৰ কপ-গুণৰ কথা কেনেবাটক শুনিবলৈ পাই তাইক হৰণ কৰি নিবলৈ ভিক্ষাৰী বেণত তেওঁলোকৰ ঘৰ ওলাইহি। ভিক্ষাৰী অহা দেখা পাই ছাঁহবাই দুৱাৰদলিৰ ভিতৰৰ পৰাই হাত দুখন উলিয়াই ভিক্ষা নিবলৈ মাতিলে। ভিক্ষাবায়ে চোতাললৈ ওলাই নহালৈকে ভিক্ষা নলও বুলি বাহিৰতেই বহি থাকিল। উপাই নাপাই তাই চোতাললৈকে ওলাই আহিল—বাদুকৰে সেই সুযোগতে লগে লগে তাইৰ গালৈ পানী এছাটি মাৰি দিলে। মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱত চকুৰ পচাবতে তাই এজনী কুকুৰ হৈ বাদুকৰৰ পাছে পাছে ওলাই গ'ল। এই ঘটনা দেখি বোৱাৰী কেইজনীয়ে হৈ-হাৱা কৰিলে যদিও ঘৰত আন পুৰুষ মানুহ নথকাত বাদুকৰক কেও বাধা দিব নোৱাৰিলে।

ইফালে যেতিয়া সাত ভাই চিকাৰৰ পৰা ঘূৰি আহিল তেতিয়া গিৰিয়েকহঁতক আদৰি আনিবলৈ ছয়জনী বোৱাৰীয়েই আগুৱাই গ'ল। তেওঁলোকৰ মাজত ছাঁহবাৰতীক নেদেখি সকলোৱে তাইৰ কথা স্মৰিত, ভণ্ড বাদুকৰ এজনে কিনে তাইক কুকুৰ বনাই হৰণ কৰি নিলে—এই সকলো কথা ভাঙ্গি-পাতি কৈ কেউজনীয়ে উচুপিবলৈ ধৰিলে। এনে কথা শুনিয়াই সিহঁতৰ বৰ খং উঠিল আৰু যিদৰে ঘৰলৈ আহি-

ছিল সেইদৰেই ঘোঁৰা দৌৰাই যাদুকৰক বিচাৰি ওলাল। যাওঁতে যাওঁতে সাতদিনৰ দিনা সিহঁত যাদুকৰৰ ঘৰ বিচাৰি উলিয়াই যাদুকৰক ঘেৰি ধৰিলে। লগে লগে যাদুকৰে যাদু কৰি সাত ভাইক সাতজোপা গছ আৰু ঘোঁৰা সাতটাক সাতটা উঁই-হাফলু বনাই ধলে। যাদুকৰে ইমান যাদু জানিছিল যে সেই ৰাজ্যৰ ৰজায়ে তাক ভয় কৰি চলিছিল। ৰজাৰ ভালেমান কুঁৱৰীকো যাদু কৰি ভাটৌ, কুকুৰা, পাৰচবাই, ভেৰা ছাগলী আদি কৰি ভাগে ভাগে বন্দী কৰি ৰাখিছিল। সেয়েহে যাদুকৰক সেই অঞ্চলৰ প্ৰতিটো প্ৰাণীয়েই ভয় আৰু সমীহ কৰি চলিছিল।

ইফালে দিন গ'ল—ৰাতি হ'ল। বছৰচেৰেকো পাৰ হৈ গ'ল। সাত ভাই যাদুকৰক বিচাৰি গৈ ঘৰলৈ ঘূৰি নহা দেখি কুঁৱৰী কেইজনী কান্দি-কাতি চিন্তা ভাবনা কৰি দিনবিলাক কোনো বকমে পাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। গৰ্ভৱতী থকা বৰবাণীৰ লৰা এটাবো ইতিমধ্যে জন্ম হল। সিও দিনে দিনে ডাঙৰ হৈ পাঁচ বছৰত ভৰি দিলে। বাণীয়ে তাক স্কুলত পঢ়িবলৈ পঠালে। স্কুললৈ যাওঁতে প্ৰায়েই তাৰ ফলিগুটি হেৰায়। লগৰ লগৰীয়াবোৰে বিচাৰি-খোচাৰি দি সহায় কৰে। এইদৰে প্ৰায়েই বিচাৰিব লগা হোৱাত এদিন তাৰ সহপাঠী এজনে বিবক্ত হৈ তাক কলে—“তই সচাকৈয়ে বেধুৱা (জহৰা) লৰা। সেই কাৰণেই সৰুদিনে তোৰ ফলিগুটি হেৰায়”। এই কথাত সি বৰ আঘাত পালে আৰু স্কুলৰ পৰা আহিয়েই মাকক তাৰ বাপেকৰ পৰিচয় স্মৰিলে। এনে কথা শুনাৰ লগে লগে মাক-খুৰীয়েকহঁতে উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে। লৰাই একো বুজিব নোৱাৰি বাৰে বাৰে বাপেকৰ পৰিচয় দিবলৈ তাগিদ (হেঁচা) দিব ধৰিলে। মাকে তেতিয়া ছাঁহবাৰতী-যাদুকৰ আৰু তাৰ বাপ-দদায়েকহঁতৰ সকলো কথা বিবৰি কলে। লৰাটোৱে এই কথা শুনি দাঁত কৰচিবলৈ ধৰিলে। যি কোনো উপায়েৰে যাদুকৰৰ হাতৰ পৰা বাপ-দদায়েকহঁতক ঘূৰাই আনিবলৈ দৃঢ়সংকল্প হ'ল। মাক-খুৰীয়েকহঁতে তাক সকলো বুলি বহুতো বাধা দিলে কিন্তু সি কোনো-

মতেই নেমানিলে। একোপধ্যে তাক বুজাব নোৱাৰি মাকে তাক কিছু ভোক-লাক আৰু পিয়াহ-লাক বান্ধি দিলে। ভাল ঘোঁৰা এটা বাচি লৈ সি কদমত যাব ধৰিলে।

ঘোঁৰাৰ বাটত সি এখন বজাৰ পালে। তাতে মাছমৰীয়া এটাই জীৱন্ত কাছ এটা বিক্ৰী কৰিবলৈ নিব ধৰিছে। সি গাটতেই দামদৰ কৰি কাছটো কিনি ললে। বাটত বিল এটা পাই তাতে কাছটো এৰি দিলে। জীৱন দান দিয়াৰ বাবদ কাছয়ো তাক বিপদত সহায় কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে। কিছুদূৰ ঘোঁৰাৰ পিছত সি আকৌ দেখিলে যে কিছুমান মানুহে সাপ এটাক মাৰিবলৈ খেদি ফুৰিছে। মানুহ কেইটাক বুজাই মেলি কিছু টকা-পইচা দিয়াত সিহঁতেও সাপটো নামাৰি গুচি গ'ল। সাপেও জীৱনদান পোৱাত বিপদে-আপদে সহায় কৰিবলৈ লৰাটোক কথা দিলে। লৰাটো পুনৰ বাটে বাটে গুচি গ'ল।

সাতদিনৰ দিনা লৰাটো যাদুকৰ থকা ৰাজ্য পালেগৈ। তাৰ ওচৰলৈ পোনে পোনে নগৈ সেই ৰাজ্যৰ ৰজাক দেখা কৰিলে। ৰজাই তাক গোধ-পোচ কৰাত সকলো কথা কলে। কথা শুনি ৰজাৰ আনন্দ ক'লা পৰিল। ৰজাই ক'লে—“বোপাই তুমি একেবাৰে সৰু ল'ৰা। ভাল ভাল ঘৰৰ লৰা ঘৰলৈ যোৱাটো ৰজা হৈয়ো তাক মই একোৱেই কৰিব পৰা নাই। মোৰ ৰাজ্যৰ বহুতো মুনিহ-তিৰোতা ধৰি নি নি গহ-নতা, জন্তু-জানোৱাৰ বনাই ৰাখিছে—আনকি মোৰ কেইবাজনী ৰাণীও তাতে বন্দী হৈ আছে। এতিয়া কেনেবাকৈ যাদুকৰে তোমাৰ কথা গম পালে কি কৰে ঠিক নাই। গতিকে বোপাই মোৰ কথা শুনা”। ৰজাৰ পৰা এনে কথা শুনি লৰাটোৱে জীৱন গলেও যাদুকৰক এশিকনি নিদিয়াকৈ ঘূৰি নহাৰ কথা কলে। লৰাটোৰ এনে সাহ-পিত দেখি ৰজাই পুনৰ কলে—“বোপাই যাদুকৰৰ লগত যদি সঁচাকৈয়ে বিবাদ কৰিব খোজা তেতিয়া হলে আগতে সৌ মালিনীৰ ঘৰলৈ যোৱা। তাই যাদুকৰৰ মালিনী—গতিকে তাইহে যাদুকৰৰ বিষয়ে কিছু খা-খবৰ

তোমাক দিব পাৰিব”। বজাৰ কথামতে লৰাটো মালিনীৰ ঘৰ ওলালগৈ—মালিনীয়েও কি কথা কি বতৰা খোৱাত লৰাটোৱে সকলো কথাই কলে। সকলো লৰা এটাৰ এনে সাহ দেখি বুঢ়ীয়ে দুখতে কান্দি পেলালে। যাদুকৰে কেনেকাকৈ গম পাব লাগিলে এই পেন্দুকনা লৰাটোকো শুধাই নেৰে বুলিহে বুঢ়ীৰ বেছি দুখ লাগিল। বাৰে বাৰে বুজোৱা সত্ত্বেও গি যেতিয়া বুৰি নাখাওঁ বুলিলে, তেতিয়া বুঢ়ীয়ে তাক লগত ৰাখিবলৈ বাধ্য হ’ল।

দিনো বুঢ়ীয়ে যাদুকৰৰ ঘৰত ফুলৰ মালা গাঁথি দি থৈ আহেগৈ। বঢ়ীক এইদৰে মালা গাঁথা দেখি লৰাটোৱে কলে—বাইদেউ, যাদুকৰক সৰদিনেই তই মালা গাঁথি দিয়। আজি তোৰ লগত ময়ো দুখাৰমান গাঁথো—দেচোন”। বুঢ়ীয়ে কলে—“বোপাই কেনেকাকৈ কেনা হব লাগিলে নোবতো জান যাবই—তোৰো টনাটনি হব”। বুঢ়ীৰ হাক-বচন নুশুনি গি জোৰ কৰিয়েই মালা গাঁথিবলৈ লাগি গ’ল। বুঢ়ীয়ে সূতাৰেহে মালা গাঁথি, কিন্তু গি বিনা সূতাৰেই মালা গাঁথি বুঢ়ীক দিলে। বুঢ়ীয়ে সেইদিনা মালা দিবলৈ গৈ জানিব পাৰিলে যে যাদুকৰ ৰাতিপুৱাই বহু দূৰলৈ ওলাই গৈছে। দুই-তিনি দিনৰ ভিতৰত বুৰি অহাৰ আশা নাই। বুঢ়ীয়ে ছাঁহৰাবতীৰ হাততেই মালা কেইখাৰ গটালেগৈ। যাদুকৰে ছাঁহৰাবতীক আধা-মানুহ আধা-কুকুৰ কৰি ঘৰ-দুৱাৰ চোৱা-চিতা কৰিবলৈ ছকুম দি গৈছিল। বিনা সূতাৰ মালাখাৰ দেখি ছাঁহৰা বৰ আচৰিত হ’ল আৰু কোনে গাঁথিছে বুলি বুঢ়ীক বাৰে বাৰে সোধিব ধৰিলে। বুঢ়ীয়ে কলে যে দেৱা তাৰ নাতিয়ে গঁথা। কথা শুনি ছাঁহৰাই বুঢ়ীক বৰকৈ ধৰিলে যে যেনেতেনে হলেও তাইৰ নাতিক আনি যেন দেখুৱায়। বুঢ়ীয়ে বুৰি আহি লৰাটোক সকলো কথা কলে। পাছদিনা কোনেও নেদেখাকৈ বুঢ়ীয়ে লৰাটো নি ছাঁহৰাৰ ওচৰত ভেটালেগৈ। লৰাৰ মুখত আপোন ভাতজা বুলি জানি ছাঁহৰাবতী কান্দিবলৈ ধৰিলে। লৰাই যাদুকৰৰ জান লোৱাৰ কথা কোৱাত ছাঁহৰাই কলে—“বোপাই যাদুকৰক

মাৰিবৰ ভাগৰ কাৰোৱেই নাই। কপিল বনৰ মাজত এটা ডাঙৰ বিল আছে। সেই বিলৰ পানীৰ তলত এটা বিৰাট জৰী গছৰ ডালত এটা বগনী আছে। সেই বগনীটোৱেই যাদুকৰৰ জীউ। তাক মাৰিব পাৰিলেহে যাদুকৰক মাৰিব পাৰিবা।”

খুৱীয়েকৰ পৰা এই কথা শুনিয়েই লৰাই বোঁৰা দৌবাই একে-কোবে আহি বিলৰ পাৰ পালে। পূৰ্ব উপকাৰ কথা সোঁৱৰাই দি সি কাছ আৰু গাপক সন্ধান কৰিলে। লগে লগে কাছ আৰু গাপ আহি তাৰ আগত হাজিৰ হ’ল। তাঁহাতক সকলো কথা বুজাই কোৱাত বগনীটো ধৰিবলৈ সিহঁতৰ চকুৰ পচাবতে স্তব্ধৰকৈ পানীত নামিল আৰু বগনীটো ধৰি আন তাৰ হাতত তুলি দিলে। বগনীটো লৈ তৎক্ষণাৎ সি খুৱীয়েকৰ আগত থিয় হ’ল।

সিফালে বগনীটো ধৰাৰ লগে লগে এক-এ বোজৰ দূৰত থকা যাদুকৰে “আ লাগছে—বখাৰ লাগিছে—মাখা বুৰাইছে হঁ-হঁ-হঁ-হঁ” বুলি হাৰা হৈ হিন্দন ভাঙ্গ ঘৰলৈ আহিব ধৰিলে। বুৰিব পৰাই লৰাটোৰ হাতত অনঙ্গৰ বগনী জীউটো দেখি “এবি দে এবি দে” বুলি আটাই পাৰিব ধৰিলে। তাকে দেখ লৰাটোৱে যাদুকৰক কব ধৰিলে—“ভালে ভালে মোৰ গাত বাপ-ককাক উলিয়াই দে—নহলে তোৰ ঠেং ভাঙিম” এইবুলি বগনীটোৰ ঠেং এটা মুচৰি দিয়াত যাদুকৰে বিষত দেউতা-ও, মা-ও বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে আৰু লগে লগে গাতভাইক উলিয়াই দিলে। গাত বাপ-ককাক পাই বগনীটোৰ ঠেং এটা ভাঙি দিয়াত যাদুকৰৰো ঠেং এটা ভাগ থাকিল। যাদুকৰ বিষত গগণফলা চিঞৰ লগালে। লৰাটোৱে আকৌ কলে—মোৰ খুৱীক উলিয়াই দে—নহলে ডেউকা ভাঙিম। ভয়ত যাদুকৰে ছাঁহৰাবতীক উলিয়াই দিলে—লগে লগে ডেউকা ভাঙি দিয়াত যাদুকৰৰ হাত এখন দুটুকুৰা হৈ পৰিল। যাদুকৰে বিষত তৎক্ষণাৎ তাৰ প্ৰাণ বচাবলৈ কাওবাও কৰিব ধৰিলে। আকৌ এখন ঠেং ভাঙি দিয়াত যাদুকৰে গাতটা বোঁৰা উলিয়াই দিলে। ইতিমধ্যে যাদুকৰৰ

যন্ত্ৰণাৰ চিঞৰ-বাখৰ শুনি ৰাজ্যৰ বহু লোক আহি ল'ৰাটোক ঘেৰি ধৰি তেওঁলোকৰ মুনিক-ভিৰোতা-ল'ৰা-ছোৱালী, মা-সম্পত্তি আদিৰ কথা কৈ সেই ছেগতে উলিয়াই দিবলৈ খাতিৰ ধৰিলে। ল'ৰাটোৱে বগলীক সিমানে শান্ত দিব ধৰিলে সিমানে এটা এটাকৈ যাদু কৰি বখা সকলো বস্তু উলিয়াই দিলে। সকলোৱে ল'ৰাটোক আশীৰ্বাদ দিব ধৰিলে। শেষত যেতিয়া সকলো বস্তু ওলাল, বগলীটোক এক খেকেছা দিয়াত যাদুকৰজনো ধবফুৰাই মৰি থাকিল।

সাত ভাই আৰু ছাঁহবাৰীতী মুকলি হৈ তেওঁলোকৰ পুত্ৰৰ এনে সাহ দেখি গালে-মুখে চুমা খাবলৈ ধৰিলে। ৰজায়ে ল'ৰাটোৰ মৃত্যু হাত দি আশীৰ্বাদ কৰিলে আৰু নিজৰ ঘৰলৈ নি খুৱাই বুৱাই সাতদিন বাখি বিদায় দিলে। নিজৰ বাপ-ককা-কাকীক লৈ ল'ৰাটো আনন্দ মনেৰে ঘৰলৈ উভতি আহিল। সকলোৱে জীৱন্তে ঘূৰি অহাত ৰাজবাৰীত আনন্দৰ ঢৌ বাগৰি গ'ল।

বিকাল দৰ্শন

এখন গাঁৱত এবাৰ বৰ ধনী মানুহ আছিল। সাজ লগাৰ পিছত এদিন বাঘ এটা আহি গৰু চিকাৰ কৰাৰ মতলবেৰে গোহালিৰ পাছফালে চোপ লৈ আছিল। তেতিয়ালৈকে গৃহস্থৰ ল'ৰা এটা খেলিবলৈ গৈ ঘূৰি নহা দেখি গৃহীণীয়ে “বাইতে বিকালে নো” ল'ৰাটো ক'লৈ গ'ল বুলি ভোৰভোৰাই এবাৰ আলিবাটলৈ যায়—এবাৰ ভিতৰ সোমায়। লুকাই থকা বাঘে এইদৰে গৃহীণীয়ে ভোৰভোৰাই থকা দেখি ভাবিবলৈ ধৰিলে—‘বাইত’ মানে বাক বাতি বুলি বুজিলো—বিকাল মানে নো কি? ভাবি ভাবি তাৰ অৰ্থ বিচাৰি নাপাই বাঘে ভাবিলে—“যি হক সি হক বিকাল নো কি—যেনে তেনে বুধি কৰি চাবই লাগিব”। এইবুলি গৰু এজনী বান্ধৰ পৰা মোকোলাই দি নিজেই সেই পৰাত বান্ধ খাই বিকাল চাবলৈ সময় লেখি থাকিল।

সেই বাতি গৃহস্থৰ ঘৰত তিনিটা চোৰ সোমাল। তত্ৰা (খোনা) —কণা আৰু কুৰা (কুঁজা)। বস্তু বেহানি চুৰি কৰাৰ পিছত একেলগে সকলো বস্তু নিব নোৱাৰি গৰু এটাৰ পিঠিত তুলি নিয়াৰ পাং পাতি কুৰুৱাই কণাক কলে—“মা-অ’ কণা, গৰু এটা উলিয়াই আন। মজবুত চাই আনিবি। শিং থকা নানিবি—খুচিব পাৰে”। কণাই খেপিয়াই খেপিয়াই শিং নথকা বাহটোকে ধৰি উলিয়াই আনিলে। বাঘেও বিকাল চাবলৈ পায় বুলি কণাই যি ধৰণে ধৰিলে সেই ধৰণেই কোৱনা দিগদাৰি নিদি ওলাই আহিল। বস্তু-বেহানিবোৰ লৈ তিনিও

বন্ধু বাঘৰ পিঠিত উঠি ললে—কণা একেবাৰে আগত—মুৰবফালে তত্বা, আৰু কুব্বা পোত—নেজৰ ফালে। বাঘে ভাবিলে—“বাপৰে বাপ—এই তিনিওটাই দেখোন বিকাল। কোনোপধ্যে এওঁলোকৰ পৰা গাৰিব পাৰিলেহে বক্ষা”। তৰে কোনো তুৰি-মুৰি (বদমাচী) নকৰি সময় সুযোগলৈ বাট চাই আঙুৰাই যাবলৈ ধৰিলে। তিনিওটাৰ ওজনত বাঘৰ হেঁচবাণী (ভাগৰ) ধৰিলে—মুখোঁদ ফেঁপল (ফেন) বাহিৰ হ’ল। উপাৰ নেদোখি অকণমান হাবি দেখিলেই বাঘে সেই পিনে যাবলৈ বিচাৰে—আগত বহা কণাই তোতৰা কাণ মুচৰি দি চিখাই যাবলৈ নিৰ্দেশ কৰে। বাঘে ভাবে—“এই বোটা বিকাল নহয়, কাণ মুচৰাছে। ইয়াৰ পৰাও গাৰিব পাৰিলেহে বক্ষা”।

এইদৰে বহুদূৰ অহাৰ পিছত পুৱা হওঁ হওঁ হ’ল। একেবাৰে পোত নেজৰ ফালে উঠা কুব্বাই এবাৰ মন কৰিলে যে গিহঁত যাব ওপৰত উঠি আহিছে দেৱা গৰু নহয়—বাঘ হে। ভয়ত তাৰ হাড় কেইডাল ঠক ঠক কৰি কপিবলৈ ধৰিলে। কোনোমতে তাৰ জানটো বাচক বুলি একে জাপেই মাটিত নামি কলে—“ভাইহত তহঁত গৈ থাক-চোন। মই শোচ কৰি উঠিয়েই তহঁতৰ লগ লাগিমগৈ”। —এই বুলি কৈয়েই একে দৌৰে হাবিৰ আঁৰ লৈ গা ঢাকি পলাল। কণা আৰু ততৰা যাবলৈ ধৰিলে। কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত ততৰাইয়ো দেখিলে—যাব ওপৰত গিহঁত উঠি আহিছে দেৱা বাঘহে—গৰু নহয়। কুব্বাৰ কথা সি এতিয়াহে বুজি পালে। ভয়ত তাৰ তালু ফুটি জীৱ যাওঁ যাওঁ হ’ল। একেজাপে মাটিত নামি কণাক কলে—“কণা ভাই তই আগবাঢ়-চোন। শোচ কৰি উঠিয়েই তোৰ লগ লাগিমগৈ”। কণাই তাৰ কথা শুনি আগবাঢ়াৰ লগে লগে ততৰা পিছলৈ ভিৰাই দৌৰ মাৰিলে। কণায়ো কিছুদূৰ গৈ এবাৰ একচকুৰে মানিব পাৰিলে যে দেৱা বাঘ—যাব ওপৰত গি উঠি আহিছে। কুব্বা-ততৰাৰ কাকটি গি এতিয়াহে বজি পালে। ভয়ত তাৰ মুখৰ মাত হৰিল। বাঘৰ হাতৰ পৰা বক্ষা পৰাৰ

বুধি সি মাজিবলৈ ধৰিলে। এনে কপালৰ ফেৰ। কণাই হঠাৎ বাটৰ কিনাৰত থকা গছৰ মূচাৰ এটা ধোন্দ দেখা পালে। বাঘৰ পিঠিৰ পৰা এটা বিৰাট জাপ মাৰি সি ধোন্দটোত গোমাব ধৰিলে। বাঘেও এই ছেগতে “বক্ষা পৰিলো” বুলি তড়িৎবেগে পলাবলৈ ধৰিলে। গছৰ ধোন্দত গোমাই পৰাৰ পিছত কণাই “বাঘটোনো কিমান দূৰ গ’ল” বুলি মূৰ উলিয়াই চাবলৈ ধৰিলে। বহুদূৰ পলোৱাৰ পিছত “কোনো-বাই পিছতে খেদি আহিছে নেকি” বুলি বেই পিছলৈ চালে কণাক চাই থকা দেখি বাঘে আৰু জোৰে দৌৰি পলাব ধৰিলে। কণাইয়ো বাঘ আঁতৰ হোৱা দেখি ঘৰলৈ দৌৰিলে।

বাঘে যিপিনে কোপাই-জোপাই পলাইছিল সেইপিনেইদি শিৱাল এটা আহি আছিল। বাঘক তেনেদৰে পলাব ধৰা দেখি শিৱালে আগচি ধৰি সুধিলে—“মামা! কি হ’ল? দৌৰিছা কিয়”? বাঘে কলে—“আ-ৰে ভাগিন-নকৰি। বাতি বিকাল চাওঁ বুলি চোপ লৈ থাকোঁতে কানমুচৰাৰ হাতত পৰি যি শাস্তি খালো—নপলাই জানো উপায় আছে”—এইবুলি সকলো কথা ভাঙি-পাতি কলে। শিৱালে কলে—“মামা, মই কোনোদিনে কানমুচৰা দেখা নাই—ব’লাচোন মোক দেখুৱাই দিবা”। বাঘে কলে—“ভাগিন, তেনে কথা নকবা। যদি চাব খুজিছা তুৰৰ পৰাহে মই দেখুৱাব পাৰিম—ওচৰলৈ যাবলৈ মোক নক’বাই”। শিৱালটো তাতেই মান্তি হ’ল আৰু বাঘে দূৰৰ পৰাই দেখুৱাই দিয়াত ওচৰলৈ আহি ধোন্দটোৰ চাৰিওফালে হলকা-হলকী (জুমি চোৱা) কৰি একো দেখা নাপালে। তেতিয়া শিৱালে ধোন্দৰ ভিতৰত কোনো আছে চাওঁ বুলি তাৰ নেজডাল স্তমুৱাই দি কুককিয়াবলৈ ধৰিলে। সেই সময়ত ওঁই সাপ এটাই পোৱালিৰ আহাৰ বিচাৰি আহি ধোন্দটোত মোমাইছিল। নেজডাল ‘হিনাই’ (নবোৱা) থকা দেখি আহাৰ বুলি ভ’ৰি ওঁইগাপে কামোৰ মাৰি ধৰিলে। শিৱালেও বিষত ‘হক্কু, হৰা—হক্কু হৰা’ বুলি তালকাল লগাই চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। এই চিঞৰ শুনিয়োই

বাঘে ভয়ত পলাবলৈ ধৰিলে। তাকে দেখি শিয়ালে ছৰা ছৰা কৰি বাঘক বহুবাৰ মাতিলে—কিন্তু বাঘে সহায় কৰা দূৰৰ কথা উলটিকে নাচালে—পলাল। উপায় নাপায় শিয়ালে নেজডাল একেৰাবলৈ বহু বকমৰ কায়দা কৰিলে—কিন্তু হব কি? গুঁই সাপে এবাৰ যি ধৰিলে শেষ পৰ্য্যন্ত এৰি নিদিলে। এদিন এবাৰি টনা-আজোৰা কবোতে কবোতে নেজডাল ছিগি থাকিল। শিয়ালে কোনোমতে এৰা খালে। তাৰ প্ৰাণ বাচিল হয়—কিন্তু বাণ্ডিয়া (খঁৰা) হ'ল। এইবাবে তাৰ মনত এব দুখ লাগিল। শিয়ালে ভাবিলে—“বাঘে বুধি কৰিছে কাণমুচৰা বুলি নেগুৰ-মুচৰা হাতত তুলি দি তাৰ জান লব খুজিছিল। এইভাৱ যিমানে আহিব ধৰিলে সিমানে বাঘৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লবলৈ শিয়ালৰ ইচ্ছা হ'ল। সি বাঘক বিচাৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

দৈৱক্ৰমে বাঘৰ লগত এদিন তাৰ ভেটাভেটি হ'ল। বাঘে কাণমুচৰাৰ কথা পাহৰি গৈছিল। বাঘক দেখা পাই শিয়ালে মাত লগালে—“মামা, বহুত দিন দেখা নাই—শহৰবাৰী-তহৰবাৰী ক'বলৈ গৈছিল নে কি”? বাঘে কলে—“কি যে কোৱা ভাগিন। শহৰ বাৰীনো ক'ত দেখিলা—ইয়াতেই বুৰি পকি থাকোঁ।” শিয়ালে কলে—“ক'তা। তোমাক দেখোন আজি দুদিন ধৰি মই বিচাৰি ফুৰিছোঁ। বোলো দুদিন ধৰি মো খাই' অনিছো হৈছে, বাকীখিনি খাব পৰা নাই। এনেই পেলনি ঘোৱাতকৈ বোলো মামাক খবৰটো দিওঁচোন—খাবলৈ মন কৰেইবা।” মোৰ কথা শুনিয়েই বাঘৰ জিভাৰ পানী পৰিবলৈ ধৰিলে আৰু মোৰাঁহ দেখুৱাই দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। শিয়ালে এই ছেগতে গছৰ ওপৰত থকা কেঁচা মো এবাঁহ দেখুৱাই দিয়াত বাঘে তৎক্ষণাত গছ-জোপাত উঠি গ'ল। তেতিয়া শিয়ালে চাৰিওফালে ধৰি-ধেৰ গোটাই জুই জ্বলাই দিলে। তাকে দেখি বাঘে কলে—“ভাগিন কৰা কি, জুই জ্বলাইছা কিয়?” শিয়ালে কলে—“জুইৰ তাপ পালেহে মোবোৰ মিঠা হব। খাবৰ সময়ত মই জুই জ্বলাইহে খাইছিলোঁ।” শিয়ালৰ

কথাত পতিয়ন গৈ মোৰাঁহ লবাই দিয়াৰ লগে লগে নোঙটিবোৰে বাঘক কামুৰি ধকাসবকা কৰিলে। প্ৰাণ বচাবলৈ তলত জাপমৰাৰ লগে লগে জুইত পৰি আধাপোৰা হৈ ছাল বাকলি এবাই গ'ল। কোনোমতে জীউটো লৈ ওলাই আহিব পাৰিলে। শিয়ালে বাঘৰ অৱস্থা বুজি গা ঢাকি ওচৰে পাজৰে থাকিল।

অন্য এদিনৰ কথা। শিয়ালে কৰবাৰ পৰা ছাগলী পোৱালি এটা ধৰি আনি মজা মাৰি খাই আছিল। এনেতে বাঘটো সেইখিনিত ওলাইহি। ঘাবলাক তেতিয়াও শুকুৱা নাছিল। মাংস দেখি বাঘৰ বৰ লোভ লাগিল আৰু শিয়ালক কলে—“ভাগিন, তোমাৰ ভাগৰ অকণমান মাংস দিয়াচোন—বৰ ভোক লাগিছে।” শিয়ালে কলে—“মামা, মই মোৰ পেটুকিটা উলিয়াইহে খাইছোঁ। খুজিলা যেতিয়া অলপ লোৱা” বুলি দুটুকুৰামান খাবলৈ দিলে। বাঘে খাই বৰ সোৱাদ পাই শিয়ালক কলে—“ভাগিন তোমাৰ পেটু খাই মোৰ লোভহে লাগিল। মোৰ কিটাকে উলিয়াই খাওঁচোন—তোমাকো অলপ দিম” বুলি নিজৰ পেটত কামোৰ বহুৱাই ছাল ছিঙি দিলে। বিষত তৎ নেপাই ডেডা-উৰি পাৰিবলৈ ধৰিলে আৰু সেইখিনিতে পৰি থাকিল। শিয়ালে লগে লগে গা ঢাকিলে।

পিছদিনা শিয়ালে কিছু ভেলাগছৰ তেল যোগাব কৰিলে। বাঘক দেখিও নেদেখা ভাও ধৰি “বজাৰ জীয়েকক পুৰিছে—ভেলা গছৰ তেলৰ দৰব লৈ যাওঁ” বুলি চিঞৰি যাব ধৰিলে। দৰবৰ কথা শুনি বাঘে শিয়ালক তাৰ ঘা শুকুৱাবলৈ অলপমান দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। শিয়ালে কলে—“তুমি মোৰ পৰা দৰব ললো বুলি কাকো যদি নোকোৱা তেহে দিব পাৰিম।” বাঘে কাকো নকওঁ বোলাত এচুঙা তেল দি শিয়াল আঁতৰি গ'ল। বাঘে আনন্দ মনে তেলখিনি ঘাবোৰত লগাওঁতেই জ্বলন-পুৰণত অস্থিৰ হৈ উঠিল। ঘাবোৰ ফাটি চিৰাচিৰ হ'ল—গোটেই গাটো উথলি পৰি লৰিব-চৰিব নোৱাৰা হ'ল। বাঘ

তাতেই পৰি থাকিল।

তেলী-মালী নামে দুই ভাই সেইদিনা খৰি লুৰিবলৈ গৈ আৰু মৰা বাঘটো দেখি ওচৰ চাপি গ'ল। বাঘে দেখি সেইহেই সেইহেই কলে—“ভাইহঁত মোক তহঁতৰ ঘৰলৈ লৈ ব'ল। দৰৰ পানী কৰি ভাল কৰি দিলে তহঁতক নিতৌ এটা কৰি পছ খুৱাম”। মালীয়ে কলে—“তই বাঘ হৈছ জংঘলৰ জানোৱাৰ। তোৰ কি বিশ্বাস—ভোক নিবা নোৱাৰো”। বাঘে কাঁউকাঁউ কৰা দেখি তেলীয়ে কলে—“ঐ যদি সঁচাকৈয়ে পছ একোটা দিম বুলি শপত কৰ তেন্তে দৰৰ পানী কৰিবলৈ নিম”। বাঘে শপত ধোৱাত তেলীয়ে মালীক বুজোৱাত অনিচ্ছা নকৰেও সি মানি ললে।

তেলীয়ে লাহৰা (পুলি গছৰ মাজডোখৰ) এটা কাটি বাঘৰ হাত-ঠেং বান্ধি দূৰো গাঙি কৰি ঘৰলৈ আনিলে। দৰৰ-পানী কৰাত অলপ দিনতেই বাঘটো ভাল হৈ উঠিল আৰু নিতৌ একোটা পছ মাৰি খুৱাবলৈ ধৰিলে। সদায় মানুহৰ চাকৰ কৰি বাঘৰ মনটো এদিন বেয়া লাগিল। দুয়োকে জংঘললৈ ফুচুলাই নি ধোৱাৰ মন্তলৰ কৰিলে। বুধি কৰি এদিন সি “ভাঙৰ পছ এটা মাৰো” বুলি তেলী-মালীৰ সহায় বিচৰাৰ চলেৰে নি জংঘল পোৱালৈগৈ। বাঘে কলে—“তেলী-মালী—মোক দৰৰ পানী কৰি ভাল কৰাত বহুতো পছ খুৱালো। কিন্তু গাঙি কৰি নিওঁতে যিমান টানকৈ বান্ধিছিলি, মোৰ প্ৰাণ যাওঁ যাওঁ অৱস্থা হৈছিল। আজিও সেইকথা পাহৰা নাই। সেই দোষৰ বাবেই তহঁতক খাম বুলি হাবিলৈ লৈ আনিছে”। এই কথা শুনি গিহঁত দুটাৰ প্ৰাণ কঁপি উঠিল। মৰণত শৰণ দি মালীয়ে কলে—“খাব খুজিছ যদি খাবি বাক। কিন্তু তাৰ আগতে আমাৰ তিনটা মাখীক সন্ধান লাগিব”। বাঘে মানি লোৱাত গিহঁত গৈ এজোপা বৰ গছক সকলো কথা কলে। বৰগছে কলে—“তহঁত মানুহ জাতিটো বৰ অধৰ্মী। শুকান খৰি নুপুৰি কেঁচাতেই কাটি মেলি জইত স্মৰাই দি যিদৰে আমাক শাস্তি দিয়—

তহঁতক নেধাই খাব কাক? বাঘে বৰগছৰ কথা শুনি খাব বিচৰাত আৰু দুটা মাখী আছে বুলি গিহঁতে জংঘলৰ কিনাৰত চৰি থকা বুঢ়ী গাই গৰু এজনীক গৈ সকলো কথা কলে। গাইজনীয়ে কলে—“তহঁত মানুহ জাতিটো বৰ অধৰ্মী। মই যেতিয়া গাভৰু আছিলো তেতিয়া মোৰ মাখীৰ-গোবৰৰ বাবে মৰম কৰিছিলি। এতিয়া বুঢ়ী হোৱাৰ লগে লগে মাৰপিট কৰি খেদি পঠালে। তহঁতক খালেহে মই ভাল পাম”। কথা শুনি বাঘে খাব খোজাত আৰু এটা মাখী আছে বুলি যাওঁতে সেই বাঙীয়া শিৱালটোক লগ পালে। মালীয়ে সকলো কথা ভাঙি কোৱাত শিৱালে গহীনাই বাঘক সন্ধানিলে—“মানা, তুমি যি ঠাইত পৰি আছিলি ঠাইডোখৰ দেখুৱাই তোমাক কিদৰে এওঁলোকে বান্ধি নিছিল দেখুৱাব পাৰিবানে”? বাঘে পাৰিম বুলি কৈ সেই ঠাই-ডোখৰ দেখুৱালে আৰু নমুনা হিচাপে পৰি থাকি বান্ধিবলৈ লগালে। শিৱালে গোৱে—“মানা কিমান টানকৈ বান্ধিছিল”? বাঘে কয়—“ভাগিন আৰু টানকৈ”। এই কথা শুনি শিৱালে তেলী-মালীক আৰু টানকৈ বান্ধিবলৈ কয়। বন্ধা হোৱাৰ পিছত বাঘে খুলি দিবলৈ কোৱাত তেলীয়ে খুলিবলৈ হাত আগবঢ়ালে শিৱালে কলে—“ঐ বুৰ্জক তেলী-মালী। তহঁতক বাঘে খাব খুজিছে—মই তাক বুধি কৰি বন্ধালো। এতিয়া বান্ধ খুলি দি বাপেৰৰ বিয়া চাব খোজ নে কি? কি চাই আছে? ভান্ধকৈ পিটন দি তাৰ হালুৱা বাহিৰ কৰ”। শিৱালৰ কথা শুনিহে তেলী মালীৰ হাঁচ আহিল আৰু ভাল চাই লাহৰা দুডাল কাটি আনি ধুমুচ-ধুমুচ কৰি পিটিবলৈ ধৰিলে। মাৰৰ কোৱাত বাঘটো মৰি থাকিল। তেলী-মালীও প্ৰাণ বচাই ঘৰলৈ আহিল।

ৰাজপুত্ৰ আৰু সাপৰ আঙঠি

এজনী বজাৰ একেটা মাত্ৰ ল'ৰা আছিল। সি আছিল বৰ অৰাইটং। বজাই যিকালে নেয়াৰি বুলি কয় সি সেইফালে যায় আকৌ যিটোকে নকৰিবলৈ কয় সেইটোকে কৰে। এই কাৰণেই বজাৰ মনত বৰ দুখ। ক্ষুণ্ণত নাম লগাই দিলে কিন্তু নপঢ়িলে। ঋণ উঠি বজাই তাক এদিন উৰাই-ধুৰাই পিটিলে। হাততৰি ফালি চিৰাচিৰ হ'ল। মনৰ দুখত ল'ৰাটোৱে এদিন ঘৰৰ পৰা কিছু টকা পইচা চুৰ কৰি বিদেশলৈ গ'ল।

এইদৰে যাওঁতে যাওঁতে সি এখন গাঁৱৰ ওচৰ পালে। এনেতে সি দেখা পালে যে গাঁৱৰ কিছুমান মানুহে হাতত বাগী-জোং, ধনু-কাঁড় আদি লৈ কুকুৰ এটাক খেদি আহিছে। কি কথা কি বাবতা বুলি জানিব বিচৰাত মুখিয়ালজনে কলে যে কুকুৰটোৱে সিহঁতৰ ভোজ-ভাত চুৰ কৰি খাই আধা শেষ কৰিলে। তাকে শুনি ল'ৰাটোৱে ভাবিলে—“পইচা চুৰ কৰি গুছি অহাও যি চুৰ কৰি ভাত খোৱাও সি। দুয়ো চোৱ। গতিকে কুকুৰ বন্ধুৰ প্ৰাণ বচাব লাগিবই। এই ভাবিয়েই সি মুখিয়ালজনক বুজাই মেলি ভোজ-ভাতৰ দাম হিচাপে টকা কুৰিটা দি বুৰাই পঠালে আৰু কুকুৰটোক লগত লৈ যাব ধৰিলে। কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত আকৌ দেখিলে যে কিছুমান মানুহে মেকুৰী এটা মাৰিবলৈ খেদি ফুৰিছে। ঋণ-বৰ কৰাত জানিলে যে দিনো মেকুৰাটোৱে ইঘৰ-সিঘৰত চুৰ কৰি খাওঁতে খাওঁতে মানুহবোৰৰ অসহ্য লাগি মাৰি পেলাবলৈ থিব

কৰিছে। টকা দহটা দি তেওঁলোকৰ পৰা মেকুৰীটো কিনি লৈ আকৌ বাটে বাটে যাবলৈ ধৰিলে। কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত আকৌ সি দেখিলে যে কিছুমান মানুহে মন্ত ফেটা সাপ এটাক পিটি আধামৰা কৰিছে। ঋণৰ লৈ জানিলে যে সাপটোৱেও গাখীৰ-কণী আদি চুৰ কৰি খাই ধৰা পৰাত তেনে অৱস্থা হৈছে। টকা পাঁচটা দি আধামৰা সাপটো কিনি লৈ সি বাটে বাটে আকৌ যাব ধৰিলে। প্ৰাণ বচোৱাৰ বাবে ককৰ-মেকুৰী আৰু সাপটোৱে ৰাজপুত্ৰৰ বিপদে-আপদে সহায় কৰাৰ কথা দি একেলগে আঙুৰাই গৈ থাকিল। এইদৰে বহুদূৰ অহাৰ পিছত এটা বিৰাট বিল পালে। বিলৰ পাৰ পাওঁতেই সাপে ল'ৰাটোক মাত লগালে—“দাদা এই বিলতেই আনাৰ ঘৰ। তই নোৱাৰ প্ৰাণ বচাই আনিছ যেতিয়া আনাৰ ঘৰলৈ এপাক যাব লাগিব। মায়ে তোক দেখিলে খুউব ভাল পাব।” ল'ৰাটোৱে কলে—“তহঁতৰ ঘৰলৈ গলে বাকী সাপসৰে যদি কানোৰে তই বাধা কৰিবি জানো”? সাপে কলে—“তাৰ কাৰণে চিন্তা নকৰিব। মোৰ মা সাপৰ ৰানী। মই লগতে আছো—ভয় নকৰিব। এক ধমকত সব সাপ চুপ হৈ যাব।” সাপটোৰ অনুৰোধ এবাৰ নোৱাৰি ল'ৰাটোৱে যোৱাটোকে ঠিক কৰি কুকুৰ-মেকুৰীক বিলৰ পাৰতে বৈ থাকিবলৈ কলে। এইদৰে মাস্তি হোৱা দেখি সাপে কলে—“এতিয়া তই মোৰ পিঠিত উঠ।” ল'ৰাটোৱে কলে—“ভাই তই এনেই আধামৰা হৈ আছ। পিঠিত উঠি তোক পুনৰ শাস্তি দিব নোখোজো।” সাপে কোনোমতেই নমনাত ল'ৰাটো তাৰ পিঠিত উঠিবলৈ বাধ্য হ'ল। সাপে তাক তুলিয়েই পানীত ডুব দিলে। বাটত সাপে ল'ৰাটোক কব ধৰিলে—“দাদা তই মোক ৰচোৱা শুনি মোৰ মায়ে খুব ভালকৈ আদৰ-সাদৰ কৰিব। ধন-সোণ, মণি-মুক্তা দিবলৈ খুজিব। তই নলবি। মাৰ হাতত থকা আঙঠি-টোকে খুজিব। মায়ে দিবলৈ তোক টান পাব যদিও অন্য বস্তু নললে আঙঠিটো দিবই।” এইদৰে শিকাই বুজাই আহোতে সাপৰ ঘৰৰ ওচৰ পালত সাপটোৱে মাকক মাত লগালে—“মা মা। মই মোৰ দাদাক

লৈ যাব ধৰিছো— ঘৰত থকা সাপবোৰক উশাহ বন্ধ কৰিবলৈ কৰি”। মাকে তাৰ কথা শুনি তৎক্ষণাত সকলোকে উশাহ বন্ধ কৰিবলৈ ল'বলৈ কৰিলে।

সাপে ল'ৰাটোক লৈ গৈ কেনেকৈ তাৰ প্ৰাণ বচালে এই কথা মাকক আদিব পৰা অন্তলৈকে বিৱৰি কলে। এই কথা শুনি মাকে তাক খুব আদৰ-সাদৰ কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু নানাবকম ভাল ভাল খোৱা বস্তু যতনাই দিলে। ধন গোপ, মণিমুক্তা বকচিচ দিব খুজিলে। ল'ৰাটোৱে কলে—“এইবোৰ বস্তু লৈ মই কি কৰিম মা। যদি সঁচাকৈয়ে মৰম আছে তেনেহলে তোমাৰ হাতত থকা আঙঠিটোকে দিয়া”। মাকে আঙঠিৰ বাদে বিহকে লাগে তাকে দিবলৈ কলে। ল'ৰাটোৱে আঙঠিৰ বাদে অন্য কোনো বস্তু লবলৈ বাজী নহল। উপায় নেদেখি মাকে তাক আঙঠিটো দি কলে—“বোপাই এই আঙঠিটো তোমাক দিলো। প্ৰয়োজন মতে তুমি যি বস্তুৰেই বিচাৰা সকলো পাবা। ভুলতো কেতিয়াও হাতছাড়া নকৰিবা—বিপদ হ'ব”। আঙঠিটো পাই ল'ৰাটোৱে বিদায় ললে। সাপে পুনৰ তাক পিঠিত তুলি আনি পাৰত তুলি দি কলে—“দাদা মোৰ প্ৰাণ বচাই অনাৰ বাবে তোক এটা বিপদৰ বন্ধু যোগাব কৰি দি মই ধনমুক্ত হ'লো। তহঁত যাগৈ। কেতিয়াবা দৰকাৰ হ'লে মাতিবি”। সাপক তাতে এৰি ল'ৰাটোৱে কুকুৰ-মেকুৰী হালক লৈ আকৌ যাব ধৰিলে। গৈ গৈ এক বাজ্যৰ সুৰত বহা পাতিলে। তাতে আঙঠিটোক কলে—“দেখ আঙঠি, তই যদি সঁচাকৈয়ে মৎ হ'ব তেনেহলে এই বাজ্যৰ বজাৰ দৰে মোৰ ঘৰ-দুৱাৰ, ধন-সম্পত্তি এতিয়াই বনাই দে”। কোৱাৰ লগে লগে ঘৰ-দুৱাৰ, ধন-সম্পত্তি সকলো হৈ গ'ল। ল'ৰাটোৱে বজাৰ দৰে তাত থকিবলৈ ললে।

কিছুদিনৰ পিছত সেই বাজ্যৰ বজাই এনে এঘৰ ধনী মানহ দেখি বাজকুঁৱৰীৰ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ পঠালে। ল'ৰাটোৱে বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰাত মহা ধুমধামেৰে বিয়া হৈ গ'ল। বাজকোঁৱৰক পাই বাজকুঁৱৰী খুব খচী হ'ল।

কিছুদিন এইদৰে থকাৰ পিছত বাজকুঁৱৰীয়ে এদিন গিৰীয়েকৰ হাতত আঙঠিটো দেখিলে। ধুনীয়া বস্তু দেখিলে সকলোৰে পিঙ্গবৰ ইচ্ছা কৰে—কুৰবীয়েও আঙঠিটো পিন্ধাৰ আগ্ৰহ কৰিলে। গিৰীয়েকে বহুতো বুজালে, তাই নামানিলে। শেষত আঙঠিটো দিবলৈ বাধ্য হ'ল আৰু বৈণীয়েকক কলে যে কোনো কাৰণতে আঙঠিটো যাতে হাতছাড়া নকৰে।

এদিন কোঁৱৰ চিকাৰলৈ গ'ল। এনে সময়ত ঠগ ভিক্ষাৰী এটা আহিল। কুৰবীয়ে ভিক্ষা দিবলৈ আহোঁতে নামান মন ভুলোৱা চলাহী কথা কৈ আঙঠিটো বিচাৰিলে। কুৰবীয়ে কোনোপধ্যেই নিদিয়া—ভিক্ষাৰীয়েও নেৰে। ভিক্ষাৰীয়ে কেনেবাকৈ আঙঠিটোৰ গুণৰ বিষয়ে জানিছিল—কিন্তু কুৰবীয়ে সাধাৰণ আঙঠি বুলিহে ভাবিছিল। শেষত ভিক্ষাৰীৰ কথা পেলাব নোৱাৰি আঙঠিটো দি দিলে। ভিক্ষাৰী ওলাই যোৱাৰ ক্ষণেক পিছতেই বাজকোঁৱৰৰ ঘৰবাৰী এটা সামান্য জুপুী হৈ পৰিল। বজা-মগ্ৰী এনে ঘটনা দেখি খুব আচৰিত হ'ল আৰু কোঁৱৰক এজন ঠগ-বদমাইচ বুলি ধাৰণা কৰিলে। চিকাৰ পৰা কোঁৱৰ ঘূৰি অহাৰ লগে লগে বজাই বন্দী কৰি বুকুত এচটা শিল দিয়া খাব বৰ নিদিয়াটো ফাঁটেকত খোলে। ইয়াকে দেখি মেকুৰী আৰু কুকুৰৰ চকু পানী ওলাল। মেকুৰীয়ে ভান্ধকৈ বুজিলে যে আঙঠিটো কোঁৱৰৰ পৰা হাতছাড়া হোৱাৰ বাবেই এনে ঘটনা হ'বলৈ পালে। কুকুৰ-মেকুৰীয়ে কোঁৱৰৰ এনে বিপদত আলোচনা কৰি থিৰ কৰিলে যে সিহঁতক যেতিয়া কোঁৱৰে বিপদৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰি আনিব তেন্তে কেও কোঁৱৰক উদ্ধাৰ কৰি সাপৰ দৰে ধনমুক্ত হ'ব। এইদৰে কথা পাতি মেকুৰীয়ে কিছু খোৱা বস্তু চুৰ কৰি আনি কোঁৱৰৰ ওচৰত থৈ তিনিদিনৰ ভিতৰত মোকোলাৰ বুলি ছুটি লৈ মনে মনে কুকুৰৰে দৈতে ভিক্ষাৰীক বিচাৰি ওলাল।

কুকুৰে শুঙি শুঙি ইঘৰ-সিঘৰ সন্মাই যাওঁতে যাওঁতে বহু ৰাতি গৈ ভিক্ষাৰীৰ ঘৰ বিচাৰি উলিয়ালে। মেকুৰী ভিতৰ পোৱাল—কুকুৰ

খাকিল বাহিৰত। গোটেইখন ঘৰ বিচাৰিও মেকুবীয়ে আঙঠিৰ কোনো সন্ধান নাপালে। বুধি এটা কৰি মেকুবীয়ে তেতিয়া এন্দুৰ এটা খাপ মাৰি ধৰিলে। ভয়ত এন্দুৰটোৱে কাওঁবাওঁ কৰিবলৈ ধৰিলে। মেকুবীয়ে কলে—“যদি সব এন্দুৰক মাতি ভিক্ষাবীয়ে লুকুৱাই থোৱা আঙঠিটো এই মুহূৰ্ত্ততে বিচাৰি উলিয়াই দিব পাৰ তেনেহলে তোক এৰি দিম”। এন্দুৰটোৱেও তাৰ গোটেই দনবনক বিচাৰিবলৈ লগালে কিন্তু কতো বিচাৰি নাপালে। এনেতে চিকা এটাই এবাৰত গৈ ভিক্ষাবীৰ নাকত তাৰ দীৰল নেজনাৰ স্মুৱাই দি কুবকুৱাই দিয়াত এনেকুৱা জোৰে হাঁচী মাৰিলে যে মুখত লুকুৱাই ৰখা আঙঠিটো চিটকি ওলাই আহিল। একেজাপেই আঙঠিটো কামুৰি ধৰি মেকুবীটো দৌৰি আহি চিধা বাস্তাবে যাবলৈ ধৰিলে। কুকুৰেও তাকে দেখি তাৰ পাছ ললে। অহাৰ বাটত নদী এটা পাই মেকুবীৰ লাগল হাঁহাকাৰ। পাৰ হয় কেনেকৈ? তৎক্ষণাত্ বুধি উলিয়াই কুকুৰটোৰ পিঠিত উঠি লোৱাত মেকুবীৰ চিন্তা গুছিল। কুকুৰটো সাতুৰি পাৰ হব ধৰিলে। এনেতে কুকুৰটোৰ মনত পৰিল যে যিটো আঙঠিৰ বাবে সি ইমানখিনি কষ্ট কৰিছে সেই আঙঠি-কোনো দিনেই ভালকৈ দেখা নাই। তাৰ চাবৰ বৰ মন গ’ল। নৈখন সাতুৰি পাৰ হৈ থাকোতেই মেকুবীক কলে—“বিৰালমুখী আঙঠিটো দেখুৱানা—চাবৰ বৰ মন গৈছে”। আঙঠিটো কামুৰি মুখত লৈ থকা বাবে মেকুবীয়ে একো মাতিব পৰা নাছিল। কুকুৰেও তাক মনে মনে থকা দেখি ভাগদ দিব ধৰিলে। মেকুবীটোৰ বৰ খং উঠিল। “পাৰত চাবিগৈ ব’ল” বুলি মুখ মেলোতেই আঙঠি গৰি পানীত পৰিল। তাৰ কাৰণেই এনে হবলৈ পালে বুলি মেকুবীয়ে কুকুৰক গালি দিবলৈ ধৰিলে। কুকুৰে এনে হব বুলি ভবাই নাছিল। পাৰত আহি দূৰো গালে মখে হাত দি বহি পৰিল। মেকুবীৰ গাঁঠিয়ে গাঁঠিয়ে বুধি। হঠাৎ নদীৰ পাৰত বহি থকা ভেকলি এটা খাপ মাৰি ধৰিলে। ভেকুলীয়ে প্ৰাণৰ ভয়ত কাওঁবাওঁ কৰাত মেকুবীয়ে আঙঠি বিচৰাৰ হুকুম দিলে। আটাই-

কিটা ভেকুলীয়ে তলৰ পানী ওপৰ কৰি বিচাৰিলে যদিও আঙঠি উলিয়াব নোৱাৰিলে। এনেতে বৰালি মাছ এটাই আঙঠিটো গিলি উজান-ভাটি কৰি আছিল। দেখা পালেই মেকুবীয়ে একে জাপে মাছটো ধৰি পেলালে। পানত আনি থওঁতেই ওপৰৰ পৰা চিলনী এজনীয়ে ঠাপ মাৰি লৈ গুছি গ’ল। তলে তলে ইহঁত দুটাই খেদি গ’ল কিন্তু ওপৰত থকা চিলনীক কৰিব কি? তেতিয়া অন্য এটা বুধি উলিয়াই মেকুবীয়ে কুকুৰক কলে—“তই মৰা ভাও জুৰি পৰি থাক। চিলনীয়ে মৰা বুলি ভাবি খপিয়াবলৈ আহিলেই খপ কৰি ধৰিবি”। কথামতে কুকুৰটোৱে মৰা ভাও জুৰিলে। ভবামতে চিলনীয়েও খপিয়াবলৈ ধৰাৰ লগে লগে কুকুৰে ধৰিবলৈ এৰি ভুকিবলৈ ধৰিলে। চিলনী পলাল। হাতত পায়ো চিলনীক ধৰিব নোৱাৰাত কুকুৰক বেধুম গালি শোধালে। মেকুবীৰ কথামতে আকৌ কুকুৰে মৰা ভাও জুৰিলে। চিলনীয়ে এইবাৰো খপিয়াব ধৰোতে কুকুৰে ধৰিবলৈ পাহৰি আকৌ ভুকি উঠিল। কুকুৰটোক দুই গালত দুই চৰ লগাই দি মেকুবীয়ে এইবাৰ নিজে মৰা ভাও জুৰি পৰিল। চিলনীয়ে আহি খপিয়াব ধৰোতেই এক খাবা মাৰি ধৰি চিলনীক ফাল পেলালে। লগে লগে আঙঠি ওলাই পৰিল। কুকুৰটোক ভালকৈ দেখুৱাই এইবাৰ মেকুবীয়ে আঙঠিটো কামুৰি কোঁৱৰৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ ধৰিলে। তিনদিনৰ দিনা সাজ ভগাৰ লগে লগে আঙঠি লৈ যেই মেকুবীহঁত কোঁৱৰৰ ওচৰত হাজিৰ হ’ল সেই কোঁৱৰৰ ঘৰ-দুৱাৰ আগৰ দৰেই হৈ পৰিল। বজাই কি ঘটছে কি নঘটছে একো বুজিব নোৱাৰিলে। তথাপিও নিজে গৈ জোৱায়েকৰ বান্ধ মোকোলাই দি আচল ঘটনাৰ কথা সোধিলে। সকলো কথাৰ আগপুৰি শুনি বজাই কোঁৱৰৰ ওচৰত ক্ষমা খুজিলে। ৰাজপুত্ৰ বুলি জানি জী-জোঁৱাক লগুৱা লিকচৌ লৈ কোঁৱৰৰ ঘৰলৈ বিয়েকক দেখা কৰিবলৈ আহিল। হেৰোৱা পুত্ৰক দেখা পাই বজাই আকোৱালি ললে আৰু টাক-টোল বজাই সকলো প্ৰজাক মাতি বাঁহী-হাগলী কাটি ভাত খুৱাই বং-বহইচ কৰিবলৈ ধৰিলে।

এজন আছিল কমাৰ দা, কটাৰী, কুঠাৰ আদি বস্তু বনাই বজাৰত বিক্ৰী কৰি যি উপাৰ্জন হয় তাৰেই কোনোমতে টাক-টুক কৰি চলে। এদিন এজন গোৱালে টাটকা দৈ বিক্ৰী কৰা দেখি তাৰ খাবলৈ বৰ মন গ'ল। কিন্তু দৈ খালে ভাত-কাপোৰৰ টান হ'ব বুলি নিকি-নিলে। কিবা এটা ফাং-ফুং বুধি কৰি দৈ এৰাট খাব পাৰি নেকি— এনে কথা কেই ভাবি-চিন্তি ঘৰলৈ আহিল। কেইদিনমান ভাবি-চিন্তি ঠিক কৰিলে যে কাঠৰ দা এখন লোহাৰ দৰে বনাই গোৱালক দি যদি দৈ এৰাট আনিব পাৰে তেনেহলে লাভতে খাব পাৰিব। এই ভাবিয়েই সি এখন কাঠৰ দা বনাই লোহাপানী খুৱাই চিক্‌চিকীয়া কৰিলে। ভাতকৈ নাচালে কোনেও ধৰিব নোৱাৰিব সেয়া কাঠৰ নে লোহাৰ। এই দাখনক লৈ সি বজাৰলৈ গ'ল।

ইফালে গোৱালেও কমাৰৰ দা কেইখন দেখাৰে পৰা বৰ মন খাইছিল। কিন্তু নগদ ধন দি কিনিবৰ যোত্র নাছিল। ফাঁকতে দা এখন যোগাব কৰিবলৈ তাৰ প্ৰৱল ইচ্ছা হ'ল। সিও বুধি খাজি ঘট এটাত কিছু গোবৰ ভৰাই মুখত অলপ দৈ দি ধুব ধুনীয়াটো বান্ধ-কুন্ধি বজাবলৈ গ'ল।

দুয়ো নিজৰ নিজৰ বস্তু বেচাৰ পিছত কমাৰে ছেগ বুজি এবাৰ গোৱালৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে—“বান্ধ বজাৰৰ খবৰ কেনে”? গোৱালে কলে—“এই ঘটটো পঠাব পাৰিলেই উঠিবৰ হ'ব আৰু। পিছে আপোন-

নাৰ?” কমাৰে কলে—“মোৰো সেই এখনেই। ইফালে দৈ এৰাটৰ বাবে গৃহীণীয়েও বৰ ইচ্ছা কৰিছে। সেয়েহে আপোনাৰ খবৰটি কৰিবলৈ আহিলো”। গোৱালে কলে—“বৰ ভাল কথা। আপোনাবো এক, মোৰো এক। যদি ভাল দেখে গলনা-গলনিকে কৰো দিয়ক— নে কি কৰ”? কমাৰে ছেগ চাইহে আছিল—ইমান গোনকালে সুযোগ অহাত সলায়েই পেলালে। দুয়ো দুয়োকো ঠগাইছে। বুলি আঁতৰি পৰিল।

ঘৰলৈ গৈ বৈণীয়েকক দৈ ঘট দিয়েই কমাৰে হাত-ভৰি নোৰোৱাকৈ বহি পৰিল আৰু জনদা-জনদি এৰাটি চালি আনিবলৈ কলে। ভিতৰলৈ নি তাই আলফুলকৈ বাটি এটাত ঢলাৰ লগে লগে হলুপ কৰি গোবৰ সোপা ওলাই পৰিল। মানুহজনীয়ে আহি কমাৰক গোবৰ সোপা দেখুৱালে। কমাৰে আৰু ক'ব কি? যেইচা বজা বামচিং তেইচা মন্ত্ৰী ধিতিং তিং।

সিফালে গোৱালেও দা খন নি বৈণীয়েকৰ আগত নিজক জাহিৰ কৰি বাহ বা ললে। বৈণীয়েকেও গিৰীয়েকৰ বুধিক শতগুণে প্ৰাংসা কৰিলে। কিন্তু সিমানেই। পূজা দিবলৈ আনি থোৱা পাঠা এটা বলি দিবলৈ যেই ঘপিয়ালে দাখন দুটুকুৰা হৈ ভাগি পৰিল। পঠাই বে-বে কৰি দৌৰ মাৰিলে। গোৱালে লাজত তলমূৰ কৰিলে। বৈণীয়েকে তাকে দেখি কলে—“অতি বুধিৰ গলায় দড়ি”।

পিছৰ বজাৰত দুয়ো দুয়োকো লগ পালে। কমাৰে আগ ধৰি মাত লগালে—“দা খন কেনে পালা বন্ধু”। “টাটকা দৈঘটৰ দৰেই”— গোৱালে কলে। কমাৰে কলে—“বন্ধু আমি দুয়ো জিকিলো আৰু দুয়ো হাবিলো”। গতিকে দুয়োজনেই সমান। এতিয়া আমাৰ এই বিদ্যা-ধিনিৰ গুণ বজাৰ ঘৰত দেখুৱাবৰ মন গৈছে—কি কোৱা? গোৱালেও খুচী মনে হকাৰ দিলে।

এদিন লগ লাগি দুয়ো বজাৰ ঘৰলৈ ওলাল। গাঁৱৰ মানুহক

লগ কৰি বজা ঘৰত ভিতৰুৱা কথাৰ সম্বন্ধে লব ধৰোতে গম পালে যে আচল বুঢ়া বজাজন সাতদিনৰ আগতেই মৰিল। বজাৰ পুতেকেহে এতিয়া বজা হৈ আছে। ইহঁত দুটাই এই কথা শুনি ভালেই পালে। দুয়ো যুক্তি কৰি আন্ধাৰ হোৱাৰ লগে লগে বজাৰ মূৰদাৰ কুঁড়লৈ গৈ ছাই সোপাৰ মাজত গোৱালক পুতি থৈ কমাৰ আহি বজাৰ ঘৰত “বজা চাহেব-বজা চাহেব” বুলি মাতিবলৈ ধৰিলে। মাত শুনি ডেকা বজাজন ওলাই ক’ব মানুহ, কি কথা আদি স্মৰিবলৈ ধৰিলে। কমাৰে ভাও ধৰি ডেকা বজাৰ লগত এনেভাৱে কলে যে তেওঁ যেন চিনিয়েই নাপায়। “বুঢ়া বজাৰ লগত কিছু কাম আছিল” বুলি কমাৰে বাবে বাবে কবলৈ ধৰাত ডেকা বজাই সাতদিনৰ আগতেই মৃত্যু হোৱা কথা জনাই তেৱেঁই বৰ্তমান বজা বুলি জনালে। তাকে শুনি ভাও কৰি “তিনিশ মুদ্ৰা তিনিশ মুদ্ৰা” বুলি বুকুত চপৰিয়াই কমাৰে বাগৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে। তাক তেনেকুৱাখন কৰা দেখি বজা অৰাক হ’ল আৰু কি কথা কি বাৰতা স্মৰিলে। কমাৰে কলে— “মহাৰাজ বুঢ়া বজাৰ পৰা মই তিনিশ ৰূপৰ তিনিশ সোণৰ মুদ্ৰা পাবলগীয়া আছিল। আজিয়েই ধনখিনি মোক ঘূৰাই দিয়াৰ কথা আছিল”। তেওঁৰ অবিহনে মোৰ ধনখিনি এনেই গ’ল বুলি ভাবিহে দুখ লগাত কান্দিছে।” ডেকা বজাই কলে— “তুমি যি ধন পাবলগীয়া আছিল তাৰ কিবা প্ৰমাণ দিব পাৰিবানে”? কমাৰে কলে— “মহাৰাজ এই নগৰত মোৰ কোনো সাক্ষী নাই— কেনেকৈ দিম”? বজাই কলে— “তোমাৰ এই কথা হয় নে নহয় মই কেনেকৈ জানিম”? কমাৰে কলে— “মহাৰাজ মূৰদাৰ কুঁড়লৈ গৈ মৰা বজাক এবাৰ স্মৃতি চাওঁ ব’লক। যদি হয় বুলি কয় মোক ধন দিব— নহয় বুলি কলে শুদা হাতেই ঘূৰি যাম”।

বজা আৰু কমাৰ দুয়ো গৈ মূৰদাৰ কুঁড় পালেগৈ। গৈয়েই কমাৰে মাত লগালে— “মৰা বজা-মৰা বজা আপুনি মোক তিনিশ ৰূপৰ— তিনিশ সোণৰ মুদ্ৰা দিবলগা আছিল নে নাই”? কমাৰে গোৱালক

আগতেই শিকাই থৈছিল যাতে সি মাত লগাই কিবা স্মৰিলে হয় বুলি কয়। কমাৰে এতিয়া তেনেদৰে সোধা দেখি ছাঁইৰ তলৰ পৰা গোৱালে ছ’ বুলি শলাগিলে। কমাৰে স্মৰিলে— “আজিয়েই টকাখিনি দিয়াৰ দিন আছিল নে নাই”?—গোৱালে কলে—হ’। কমাৰে পুনৰ স্মৰিলে— “আপোনাৰ অবিহনে সেই ধন ডেকা বজাই দিব লাগিব নে নাই”? গোৱালে কলে—হ’। এইদৰে তিনিবাৰ ছাঁই-কাৰ শুনি ডেকা বজাৰ বিশ্বাস হ’ল আৰু ঘৰলৈ ঘূৰি আহি তিনিশ ৰূপৰ—তিনিশ সোণৰ মুদ্ৰা ভাঙাবৰ পৰা উলিয়াই দিলে। মুদ্ৰাখিনি লৈয়েই কমাৰে ঘোৰাত উঠি ভাগিল। গোৱালে গমেই নাপালে।

ছাঁইৰ তলত থাকি কমাৰলৈ বাট চাওঁতে চাওঁতে গোৱালৰ আমনি লাগিল। বাতি শেষ হৈ অহা দেখি গোৱালৰ সন্দেহ হল আৰু কমাৰে তাক ঠগাই পলাইছে বুলি ভাবি পিছে পিছে খেদা দিলে। গোটেই দিন দৌবোতে দৌবোতে গোৱালে দেখিলে যে কমাৰে সঁচা-কৈয়ে ঘোৰাত উঠি ধীৰে ধীৰে গৈ আছে। চোজা বাট এৰি গোৱাল, হাবি বন ভাঙি বেকা বাটেৰে গৈ কমাৰতকৈও আগবাঢ়িল। বুধি এটা কৰি জোতা এপাত খুলি মাজ বাস্তাত পেলাই দিলে আৰু আনটো দুমাইলমান আগবাঢ়ি গৈ পেলাই দি লুকাই থাকিল। কমাৰে মাজ বাস্তাৰ ওপৰত জোতাপাত দেখি নিজেই নিজক কলে— “ইচ্ বাম! কোনেনো এপাত জোতা পেলালে। দুয়োপাত পোৱাহেঁতেন ভালেই আছিল” বুলি জোতাপাত নিনি আগবাঢ়িল। দুমাইল যোৱাৰ পিছত আনপাত জোতা দেখা পাই এৰি থৈ অহাপাতলৈ মনত পৰিল। তৎক্ষণাত ঘোৰাটো গছ এজোপাত বান্ধি জোতাপাত নিবলৈ ঘূৰি আহিল। লুকাই থকা গোৱালে এই ছেগতে ধনখিনি লৈ ঘোৰাটোৰ বান্ধ খুলি দি ঘৰলৈ পোনালে। ঘোৰাটোৱে এৰা খাই ঘাঁহ খাবলৈ লাগিল।

জোতাপাত লৈ কমাৰে ঘূৰি আহি দেখে—ঘোৰা নাই। ইফালে সিফালে বিচাৰি ঘাঁহ খাই থকা দেখা পালে। কিন্তু ধনৰ টোপোলা

নাই। এইটো গোৱালৰেই কাম বুলি সি খেদা দিলে। কিন্তু পাব ক'ত? ঘৰলৈ আহিয়েই কুৱাৰ কিনাৰত ধনখিনি পুতি কুৱাৰ ভিতৰত গোৱাল লুকাই থাকিল। কোনোবাই বিচাৰিলে ঘৰত নাই বুলি কবলৈ যৈণীয়েকক শিকাই থলে।

কমাৰ আহি যেতিয়া গোৱালৰ ঘৰত খবৰ কৰিলে তেতিয়া গোৱালৰ যৈণীয়েকে কলে—“ক'তা তেওঁ দেখোন তোমাৰ লগতহে গৈছিল আজিলৈকে অহাই নাই”। কমাৰে মাতিব কি? বুৰি আহিল। এইদৰে দুই-তিন দিন গোৱালৰ খবৰ কৰাত যৈণীয়েকে ‘অহাই নাই’ বুলি কোৱাত সাঁচা-মিছা প্ৰমাণ চাবলৈ গোৱালৰ ঘৰ পিন্ধাৰত কমাৰে বাতি জোপ লৈ থাকিল।

বাতি ভাত পানী যতনাই গোৱালনীয়ে কুৱাৰপাৰলৈ গৈ হাঁকুটি দি ভাতখিনি নমাই দিয়াত গোৱালে খাব ধৰিলে। কমাৰে গোৱালৰ চালাকী বুজি পাই ঘৰলৈ বুৰি আহিল। পিছদিনাখন গোৱালনীৰ বেষ্টেৰে গোৱালনীতকৈ আগেয়ে কমাৰে ভাত নি আংচী দি নমাই দিলে। কমাৰে ইচ্ছা কৰিয়েই তৰকাৰীত নিমখ দিয়া নাছিল। গোৱালে ‘আলনা’ তৰকাৰী দেখি লাহেকৈ তাৰ কাৰণ সোধিলে। কমাৰেও ফুচফুচ কৰি পইচা নোহোৱাৰ কথা কলে। গোৱালে ক’লে—“চুলাৰ কিনাৰত পুতি বন্ধা ধনখিনিৰ পৰাই খবচ কৰিব”। কমাৰে শলাগি আহি ঘৰৰ পিন্ধাৰত লুকাই থাকিল। গোৱালনীয়ে আনদিনাৰ দৰেই গোৱালক ভাতখিনি দিবলৈ ওলাই গ’ল। এই ছেগতে ধনখিনি খানি কমাৰ চম্পট দিলে।

গোৱালনীয়ে কুৱাৰ তললৈ ভাতখিনি নমাই দিয়া দেখি গোৱালে কলে—এইমাত্ৰ ভাত দি আকৌ তাই কিয় আনিছ? গোৱালনীয়ে ক’লে—“ক'তা মইতো আগতে ভাত দিয়া নাই”। এই কথা শুনি গোৱাল ওলাই আহিল আৰু ঘৰলৈ লব ধৰিলে। যৈণীয়েকে একো বুজিব নোৱাৰি পিছে পিছে আহিল। আহি দেখে সাঁচাকৈয়ে কমাৰে ধন খানি

নি পলাইছে। খন্তেকো নটোৰ গোৱাল আহি কমাৰৰ ঘৰ পালে। কমাৰে মৰা ভাও জুৰি পৰি আছে আৰু শিকাই থোৱা মতে কমাৰণীয়ে ইনাই-বিনাই কান্দিছে। “সেইটো কমাৰৰ বুৰি” বুলি গোৱালে দেখিয়েই বুজি পালে—কিন্তু নুবুজাৰ ভাও ধৰি থাকিল। গোৱালে বহুতো বুজালে কিন্তু কমাৰণীয়ে কান্দিয়েই থাকিল। গোৱালে এই সন্যোগতে কমাৰক এসোকা দিয়াৰ মতলব কৰি থাকিল।

বুৰি এটা উলিয়াই গোৱালে কমাৰণীক কলে—“বান্ধবী কেও কিছু নোহোৱা এই বন্ধুৰ বাবে মোৰ খুউব দুখ লাগিছে। ময়েই বন্ধুক শমনাত থৈ আহো” বুলি ঠেঙত বচী এডাল বান্ধি চোঁচবাই নিব ধৰিলে। চোঁচবাই নিওঁতে কমাৰৰ ছাল-বাকলি এবাই তেজ ওলাবলৈ ধৰিলে—কমাৰৰ জীৱ বাজ হ’ওঁ হ’ওঁ হ’ল। তবু মাত দিয়া নাই—দিলেই যে গোৱালে ধনৰ ভাগ বিচাৰিব। বাতিৰ আন্ধাৰত হাবিব মাজ পাই “বন্ধু তোমাক ইয়াতে এৰি মই যাওঁগৈ” বুলি কমাৰক শুনাই গোৱালে মনে মনে গছ এজোপাত উঠি থাকিল।

বাতি সেইপিনেদি লুংলুঙীয়া বাট পাই চুৰ কৰি অনা ধন-পইচা লৈ তিনিটা চোৰ আহি আছিল। কমাৰক তেনেদৰে পৰি থকা তেওঁলোকে দেখা নাছিল। আন্দাজতে বাটৰ উমান লৈ আহি হঠাৎ কমাৰৰ গাঁত ভৰি লগাত তিনিওটাই ওপৰা ওপৰিকৈ কৰ্ফাল খাই পৰাত কমাৰে উহ-আহ কৰি চিঞৰি দিলে। চোৰ তিনিটাই ভূত বুলি ভাবি—“আইয় খালে ঐ ধৰিলে ঐ” বুলি গছে-ছছে খুন্দা-খুন্দলি খাই ধন-পইচা তাতে পেলাই দৌৰি পলাল। কমাৰেও লাভতে টকা-পইচাখিনি পালো বুলি উঠিব ধৰোতেই গোৱাল আগত খাড়া হৈ টকাৰ ভাগ বিচাৰিলে। কমাৰে নিদও বুলি কোৱাত দুয়োৰে তৰ্ক হ’ল। কমাৰে কয়—“মই মৰা ভাও জোৰাৰ বাবেহে পালো”। গোৱালে কয়—“মই হে তোমাক চোঁচবাই আনিছিলো” বজাৰ ঘৰৰ ধনৰ ভাগ বিচৰাত কমাৰে কয়—“মইহে বজাক গৈ ঠগিলো—তোমাক কিয় দিম”। গোৱালে কয়—“মই হে

ছাঁইব তলত থাকি হাঁকাৰ দিছিলো—তুমি কিয় পাবা”। দুয়োৰে কথা কটাকটি চলি থাকিল। গোৱালে কোনোপধ্যে নেৰা দেখি কমাৰে বাধ্য হৈ এৰি যোৱা ধনখিনি দভাগ কৰি গোৱালক এভাগ দিলে। ঘৰলৈ ৰুবি গৈ বজাৰ ঘৰৰ ধনখিনিও সমানে ভগাই ললে। ধন পাই গোৱালে কমাৰৰ পৰা বিদায় হৈ কলে—“বন্ধু আমি দুয়ো সমান”।

অহংকাৰী বোৱাৰী

এজনী বুঢ়ীৰ দুজন পুতেক আছিল। দুয়োজনেই বিয়া কৰাইছিল। ডাঙৰজনে ধনীঘৰৰ ছোৱালী বিয়া কৰি আনিছিল। ধনীঘৰৰ পুলিয়েই বৰবোৱাৰীজনী বৰ অহংকাৰী আছিল। দিনৰ দিনটো একো কাম-বন নকৰি শুই-বহি কটায়। ঘৰ-দুৱাৰৰ কাম কৰক ছাৰি কুটা এগছকো দুডোখৰ নকৰে। বুঢ়ী শাহুৱেকেও ধনী ঘৰৰ বুলি তাইক খুব আদৰ-সাদৰ কৰে। ইফালে সৰু বোৱাৰীজনীৰ মাক-দেউতাক আছিল টোকোনা। এবেলা খালে সিবেলালৈ টনাটনি হয়। তাই বাপেক-মাকক লৈ গোবৰ কৰিব ক’ত? সেয়েহে তাই পৰা বিছনাৰ পৰা উঠিয়েই গোবৰ-পানী ছটিওৱাৰ পৰা ৰাঙ-ৰাপটা কৰালৈকে, কাঁহী-বাটি ধোৱাৰ পৰা পানী-দুনি আনি ভাত-পানী বন্ধালৈকে ঘৰৰ যিমান বিলাক কাম সকলো কৰিবলগা হয়। ইমান কৰাৰ পিছতো বৰজনীয়ে হেন হে, তেন হে, ফলনা হে বুলি সৰুজনীৰ খুঁত ধৰি ফুৰে। নীৰৱে সৰু বোৱাৰীয়ে সহ্য কৰি যায়—একো উত্তৰ নকৰে।

এদিনৰ কথা। বহুদিন বাপেক-মাকৰ ঘৰলৈ নোযোৱাৰ কাৰণে সৰু বোৱাৰীৰ যোৱাৰ খুবেই ইচ্ছা হ’ল। বৰজনীয়ে টোকোনা বুলি হাঁহিলেও তাই জানো মাক-বাপেকক এৰিব পাৰে? কঁও নকঁও কৰি শাহুআইৰ আগত ঘৰলৈ যোৱাৰ কথাটো উলিয়ালে। এই কথা শুনিয়েই বৰজনী-বোৱাৰীয়ে কলে—“পোৰামুখী! তই গলে ঘৰৰ কাম-বিলাক কোনে কৰিব? তোৰ বাপেৰে ঘৰ-দুৱাৰ জাক কৰি যাব

নেকি? ভালে ভালে কৈছে—তই ঘৰলৈ যোৱা বন্ধ কৰ’। সৰুজনীয়ে তাকে শুনি কলে—“নহয় বাইদেউ মই আজি যাম, কাইলৈ থাকিম আৰু পৰহিলৈ আহিম’। বৰজনীয়ে ইয়াকে শুনি গালি-গালাজ পাৰিলে যদিও বুঢ়ীয়ে অনিচ্ছা সত্ত্বেও তাইক যাবলৈ দি সোনকালে ঘূৰিবলৈ কলে।

সৰু বোৱাবী গ’ল। যাওঁতে এডবা কপাহবাৰীৰ কিনাবেদি যাওঁতে কপাহে মাত লগালে—“মা তই কোন? যাৰি ক’লৈ’। তাই নিজৰ চিনাকি দি মাকৰ ঘৰলৈ অহাৰ কথা কলে। এই কথা কোৱাত কপাহ গছে কলে—“মা ঘৰলৈ যাৰি যেতিয়া আমাৰ গুৰিৰ হাৰি কেইটা অলপ কষ্ট কৰি চাফা কৰি দি থৈ যা’। তাইয়ো তাকে কৰিলে। কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত চুলা (চোকা) এটাৰ কাষ পাওঁতে চুলাইয়ো মাত লগালে—“মা তই কোন আৰু যাৰি ক’লৈ?’ তাই এইবাবে নিজৰ চিনাকি দি মাকৰ ঘৰলৈ অহাৰ কথা কলে। তেতিয়া চুলাই কলে—“মা ঘৰলৈ যাৰি যেতিয়া মোৰ খাব কিটা উলিয়াই দি থৈ যা’। তাই খাব কিটা উলিয়াই দি পুনৰ যাব ধৰিলে। এইবাব তাই এজাক গৰু পালে। গৰুৱে কলে—“মা এইপিনে গৈছ যেতিয়া আমাৰ গোবৰখিনি পেলাই থৈ যা—তোৰ ধৰ্ম হব’। তাই গোবৰখিনি পেলাই ঠাই টুকুৰা ঝাড়ু-ঝাপটা কৰি চাফা কৰি থৈ যাবলৈ ধৰিলে।

এইদৰে গৈ তাই এটা নদীৰ পাৰত ডিমৰু গছ এডাল পালে। ডিমৰু গছজোপা ‘লেদ’ (বেঁকা হৈ) হৈ পানীত ডুবি আছিল। তাইক দেখি মাত লগালে—“মা এইপিনে গৈছ যেতিয়া মোক পোনাই থৈ যা। পানীত ডুবি থাকি বৰ কষ্ট পাই আছে’। এই কথা শুনি ডিমৰু গছজোপা পোনাই দি তাই যাব ধৰিলে। এইদৰে ম’হ, ঘোড়া, হাতী যেনে যি কলে সকলোকে পালন কৰি তাই এসময়ত ঘৰ ওলাল গৈ। কিন্তু যি ঠাইত তাইৰ মাক-বাপেকৰ সৰু জুপৰীটো আছিল সেই ঠাইত এটা ‘মন্ত ডাঙৰ’ ঘৰ দেখা পালে। তাই নিজৰ চকুকে বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি ‘কি হ’ল’ ‘ক’ত আহিলো’ এই কথা ভাবি

ভাবি সেইখিনিতে ‘ভাকুৱাই’ (ভেৰা লগা) থাকিল। জীয়েকে তেনেদৰে বাটত বৈ থকা দেখি মাক-বাপেক আহি তাইক মৰম-চেনেহ কৰি ঘৰলৈ মাতি নি কুশল বাতৰি ললে। বাপেক-মাকে তেতিয়ালৈকে তেওঁলোকৰ জুপৰী ঘৰটো ‘বিৰাট ডাঙৰ’ হোৱাটো তকিবই পৰা নাছিল—জীয়েকৰ কথাতহে চাবিওফালে চাই বস্ত বাহানিৰে উভৈনদী হৈ পৰা দেখি বুঢ়া-বুঢ়ীৰ আনন্দ চাই কোনে?

এদিন থাকিয়েই তাই আহিবলৈ ওলাল। মাক-বাপেকে আৰু কেইদিনমান থাকিবলৈ তাইক বৰ জোৰ কৰিলে; তাই কিন্তু শাহুৱেকৰ হুকুমৰ কথা কৈ কোনোমতে নাথাকিল। বাটত আহি থাকোতে ম’হ-হাতী-গৰু-ঘোড়া সকলোৱে কৰ ধৰিলে—“তোৰ উপকাৰৰ কথা আমি পাহৰা নাই। আমিহে তোক দিম কি? ম’হ-হাতী-গৰু-ঘোড়া কিছু আমাৰ মাজৰ পৰা বাচি থৈছো—লৈ যা কামত আহিব আৰু আমাকো ঋণমুক্ত কৰ’। তাই এই কথা শুনি হাতী-ঘোড়া আদি লৈ আহিব ধৰিলে। বাটত ডিমৰু গছৰ ওচৰ পাওঁতে দেখিলে—গোটেই গছ জোপাৰ ডালে-পাতে টকা লাগি আছে। গছ জোপাই কলে—“মা তোৰ যিমান খুচী সিমান টকা লৈ যা। তোৰ উপকাৰৰ কথা মই কেতিয়াও নাপাহৰো’। লগত অহা হাতী-ঘোড়াৰ পিঠিত কিছু টকা তুলি তাই ঘৰমুৱা হ’ল। আহোতে দেখিলে—চুলাৰ কাষত নানা বকমৰ কটা-খিঠাই-পুড়ি-হালোৱাই আদি বিধে বিধে বনাই থোৱা আছে। তাইক আহিব ধৰা দেখি চুলাটোৱে ক’লে—“তোৰ উপকাৰৰ ধৰি সৃজিবলৈ এইবোৰ কটা-পিঠা বনাই থৈছো মা। তই যিমান পাৰ খা আৰু বাকীবোৰ ঘৰলৈ লৈ যা’। এই কথা শুনি তাই পাবেমানে খালে আৰু বাকীবোৰ হাতী-ঘোড়াৰ পিঠিত বোজাই দি ঘৰমুৱা হ’ল। বাটত কপাহডবাৰত দেখিলে—প্ৰতি জোপা গছত বিধে বিধে শাবী-খুতি লাগি আছে। তাইক আহিব ধৰা দেখি কপাহে কলে—“মা তই কৰা উপকাৰৰ কথা আমি পাহৰা নাই। তোৰ ইচ্ছামতে আমাৰ এই কাপোৰ-

কানিবিলাক লৈ গৈ ঋণমুক্ত কৰ।” এই কথা শুনি তাই যিমান পাৰে সিমান কাপোৰ-কানি হাতী-ঘোড়াত পিঠিত বোজাই দি ঘৰলৈ আহিব ধৰিলে।

ছাগলী বাগাল (বখীয়া) এটাই বুঢ়ীৰ ঘৰৰ ওচৰত ছাগলী চৰাই আছিল। বোৱাবীয়েকে ইমানবোৰ হাতী-ঘোড়াত ধন-সোণ, কাপোৰ-কানি বোজাই কৰি আহিব ধৰা দেখি বুঢ়ীক মাতিব ধৰিলে— “অ’ আইতা, অ’ আইতা সৰু বোৱাবীক চাবলৈ ওলাচোন; বাপৰে বাপ বহুত ধন, সোণ-হাতী-ঘোড়া আনিছে।” বুঢ়ীয়ে ভিতৰৰ পৰাই মাত লগালে— “ধুব বেটা—টোকোনাৰ ঘৰত খাবলৈকে নাই; ধন সোণ পাব ক’ত? তই মিছা-মিছিখন তামাচা কৰিছ কিয়”? বাগালে মিছা কোৱা নাই বুলি বুঢ়ীক আকৌ চিঞৰিব ধৰাত এইবাৰ বুঢ়ী সঁচাকৈয়ে ওলাই আহিল আৰু দেখে যে হয়—একেবাৰে সত্য কথা। বোৱাবী আহি চোতাল পোৱা মাত্ৰকে বুঢ়ীয়ে হাত-মুখ ধুবলৈ গৰম পানী যতনাই দি মিঠা মাতেৰে নানান সোধ-পোছ কৰি জা-জলপানৰ দিহা কৰি মৰম কৰিব ধৰিলে।

এইবোৰ দেখি-শুনি বৰজনী বোৱাবীৰ গা বেজবেজাই গ’ল। টোকোনাৰ জীয়েকৰ এনে ফুটানি সহ্য কৰে কোনে? তইয়ো পিছদিনা বাপেকৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ কথা বুঢ়ীক জনালে। বুঢ়ীয়ে ভাবিলে “খাবলৈ নোহোৱা টোকোনাৰ জীয়েকে যদি ইমান সোপা বস্তু আনিব পাৰিলে এইয়ো তাইৰ দুগুণ আনিহে এৰিব”— এই ভাবি বুঢ়ীয়ে তৎক্ষণাৎ সন্মতি দিলে।

বৰ বোৱাবী গ’ল। যাওঁতে বাটত কপাহ গছ কেইজোপাই তাইক সিহঁতৰ গুৰিৰ হাবিকিটা ওচাবলৈ কোৱাত তাই জেংজেঙাই উঠি কলে—“মোৰ বাপ মা শহুৰ-শাহুৰ ঘৰতেই কাম কৰা নাই তহঁতনো কোন?” এই বুলি খঙত ডাল এটা ভাঙি থৈ গুছি গ’ল। তাইক দেখি চলাটোৱেও খাবখিনি উলিয়াই থৈ যাবলৈ কোৱাত তাই খঙেৰে

কলে—“মোৰ ঘৰত চাকৰ-বাকৰে এই কাম কৰে। এনে নীচ কথা আগলৈ নকৰি” বুলি খঙত এচপৰা মাটি দলিয়াই থৈ গুচি গ’ল। এইদৰে ডিমৰু গছ, গৰু-হাতী-ঘোড়া-ম’হ যেনে সহায় কৰি যাবলৈ কলে সৰকে গোষ্ঠী পৰ্য্যন্ত উদ্ধাৰ কৰি গালি-গালাজ পাৰি মাক-বাপেকৰ ঘৰ ওলালগৈ। কিন্তু যি ঠাইত ‘মস্ত বড়’ ঘৰ আছিল সেই ঠাইত সৰু জুপুৰী এটা দেখি ‘ক’ত আহিলো’ ‘কি কৰিলো’ “বাস্তাই তুল হ’ল নে কি” এনে ভাবি বৈ থাকিল। এনেটকৈ বৈ থকা দেখি মাক-বাপেকে তাইক চিনি পাই “কি চাবলৈ ত’ই আহিলি ঐ” বুলি কান্দি কাটি ঘৰলৈ নিলে। ঘৰত খাবলৈ একো নথকা দেখি মাকে তিন দিনৰ পানী দিয়া পইতা ভাত অলপ দি হুকহুকাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। মনৰ দুখত বাতিটো কটাই পিছদিনাখনেই নোখোৱা নোবোৱাকৈ তাই ঘৰলৈ উলটিল।

এইদৰে শুদা পেটে খোজকাটি আহোঁতে ভোকে-পিয়াছে ভাগৰি পৰি জ্ঞান যাওঁ যাওঁ হ’ল। বাটত বৈ থকা ঘোড়াজাকক পিঠিত তুলি আনিবলৈ কাওবাও কৰিলে। সিহঁতে পিঠিত তোলা দূৰৰ কথা দুই তিন লাখি মাৰি বগবাই দিলে। কোনোমতে তাই উঠি আহি ঘৰমুৱা হ’ল। গৰু জাক বৈ থকা দেখি সহায় খোজাত সিহঁতেও আহি খুচি-মেলি তাইক ঘূণীয়া কৰি পেলালে। গাৰ বিষত বহু সময় লেবেজান হৈ পৰি কোনো বকমে পুনৰ আহিবলৈ ধৰিলে। বাটত লগ পোৱা ম’হ-হাতীয়েও থেকেচি তাইক আধা মৰা কৰি পঠালে। ডিমৰু গছত টকা লাগি থকা দেখি ছিঙিবলৈ লওঁতেই ডালবিলাকে চাৰিওফালৰ পৰা চতস্ চতস্ কৰি কোবাবলৈ ধৰিলে। তাইৰ গা ফাটি চিৰাচিৰ হৈ তেজ ওলাবলৈ ধৰিলে। কাপোৰ-কানি ফাটি টুকুৰাটুকৰ হ’ল। কোনোমতে জীউটো লৈ তাই আন্তে আন্তে আহি থাকোতে চুলাৰ কিনাৰত কটী-পিঠা-মিঠাই আদি দেখি খাবলৈ হাত মেলোন্তেই চুলাৰ পৰা আধাপোৰা ধৰিবোৰে উৰাই-ঘূৰাই, অথালিয়ে-পথালিয়ে যেনিয়ে-

তেনিয়ে কোঁৱাবলৈ ধৰিলে। তাইৰ গোটেই গা পুৰি ছাল-বাকলি
এৰাই গ'ল। বহু সময় তাই মুছা হৈ থাকিল। জ্ঞান অহাত তাই
এখোজ দুখোজকৈ আহিব ধৰিলে। বাটত পুনৰ কপাহ গছত কাপোৰ দেখি
অনিবৰৈ বাওঁতেই ডানবোৰে আকৌ তাইক কোঁৱাই আধামৰা কৰিলে।
ধাবোৰপৰা টোপাটোপে তেজ ওলোৱাত তাই একেবাৰে দুৰ্বল
হৈ পৰিল। কোনোমতে জীৱটো লৈ কঁপি কপি থৰক-বৰক কৰি
ঘৰমুৱা হ'ল। ধাবোৰৰ পৰা গেৰা-পচা গোক ওলোৱাত মাখিবোৰেও
ভেঁতেনাবলৈ ধৰিলে।

ছাগলী বাগালটোৱে বুঢ়ীৰ বোৱাবীয়েকৰ এনে অৱস্থা দেখি
বুঢ়ীক খুব জোৰে মাতিবলৈ ধৰিলে। বুঢ়ীয়ে ওলাই আহি বোৱাবী-
য়েকৰ তেনে অৱস্থা দেখিয়েই মুছা গ'ল। সবজনী বোৱাবী ওলাই
আহি পানী-দুনী খুৱাই মেলি কোনোমতে চেতনা ঘূৰালে। বৰজনী
বোৱাবীক খুৱাই-পখলাই নতুন কাপোৰ-কানি পিন্ধাই দি নানান আল-
পৈচান ধৰি, দ'বৰ-পানী কৰি কিছুদিনৰ পিছত সম্পূৰ্ণ সুস্থ কৰি
তুলিলে। 'কুটানি' কৰাৰ ফল হাতে হাতে পাই তাই সবজনীক আপোন
ভনীৰদৰে মৰম কৰি মিলিজুলি থাকিল।

